

Sivistysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024—2027

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024 (HE 41/2023 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan mahdollisen lausunnon antamista varten valtiovarainvaliokunnalle. Määräaika: 13.11.2023.

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024—2027 (VNS 1/2023 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan mahdollisen lausunnon antamista varten valtiovarainvaliokunnalle. Määräaika: 13.11.2023.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- va. ylijohtaja Erja Heikkinen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- ylijohtaja Riitta Kaivosoja, opetus- ja kulttuuriministeriö
- johtaja Henni Axelin, opetus- ja kulttuuriministeriö
- talousjohtaja Pasi Rentola, opetus- ja kulttuuriministeriö
- johtaja Tiina Silander, opetus- ja kulttuuriministeriö
- neuvotteleva virkamies Minna Polvinen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- neuvotteleva virkamies Sanna Nieminen, valtiovarainministeriö
- apulaisprofessori Sami Kokko, Jyväskylän yliopisto
- apulaisprofessori, akatemiaturkija Elina Sillanpää, Jyväskylän yliopisto
- kehittämisspäällikkö Irmeli Myllymäki, Suomen Kuntaliitto
- toiminnanjohtaja Ida Mielityinen, Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry
- johtava asiantuntija Satu Ågren, Ammattiosaamisen kehittämissyhdystys AMKE ry
- toiminnanjohtaja Henriikka Nordin, Bildningsalliansen rf
- puheenjohtaja Sannasirkku Autio, Kansalaisopistojen liitto KoL ry
- erityisasiantuntija Risto-Matti Alanko, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry
- koulutuspolitiikan johtaja Nina Lahtinen, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry
- puheenjohtaja Anneliina Wevelsiep, Opintokeskukset ry
- elinkeinopolitiikan johtaja Heikki Kuutti Uusitalo, Sivistystyönantajat ry

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp

- toiminnanjohtaja Tytti Pantsar, Suomen Kansanopistoyhdistys ry
- pääsihteeri Tuija Österman, Suomen kesäyliopistot ry.
- yhteiskuntasuhdepäällikkö Toni Ahva, Suomen Olympiakomitea ry
- hallituksen jäsen, rehtori Ilkka Niemelä, Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry
- puheenjohtaja Björn Wallén, Vapaa Sivistystyö ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Tasa-arvovaltuutetun toimisto
- Aalto-yliopisto
- Helsingin yliopisto
- Kansallinen koulutuksen arviointikeskus
- Opetushallitus
- Suomen Akatemia
- Taidetestaajat
- Turun ammattikorkeakoulu
- Valtion liikuntaneuvosto
- Valtion nuorisoneuvosto
- Finlands Svenska Skolungdomsförbund FSS rf
- Forum Artis ry
- Into — etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta ry
- Koulukinoyhdistys ry
- Kulttuuri- ja taidealan keskusjärjestö KULTA ry
- Sanasto ry
- Suomen kirjastoseura ry
- Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura ry
- Suomen Lukiolaisten Liitto ry
- Suomen nuorisotalon kattojärjestö Allianssi ry
- Suomen Opiskelija-Allianssi — OSKU ry
- Suomen opiskelijakuntien liitto — SAMOK ry
- Suomen Teatterijärjestöjen Keskusliitto r.y.
- Suomen Teatterit ry
- Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry
- Tieteentekijöiden liitto ry
- Urheiluopistot ry
- Varhaiskasvatuksen Opettajien Liitto VOL ry

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Opetus- ja kulttuuriministeriön osuus vuoden 2024 talousarvioesityksestä on 8,0 miljardia euroa, joka on 274 miljoonaa euroa enemmän kuin vuoden 2023 varsinaisessa talousarviossa. Talousarvioesitys toteuttaa pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelmaa panostamalla koko väestön koulutus- ja osaamistason nostamiseen sekä tieteen vaikuttavuuden ja tutkimus- ja kehitystoimin-

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp

nan edellytysten parantamiseen. Tavoitteena on myös, että taidetta ja kulttuuria tehdään ja hyödynnetään monipuolisesti ja että kaikenikäisten ihmisten liikkuva elämäntapa vahvistuu.

Valiokunta pitää erittäin kannatettavina opetus- ja kulttuuriministeriön toimialalle osoitettuja merkittäviä panostuksia, joita esitetään tehtäviksi talouden tasapainottamistarpeesta huolimatta. Valiokunta on käsitellyt talousarvioesitystä ja julkisen talouden suunnitelmaa toimialansa osalta ja päätöksensä mukaisesti tarkastellut erityisesti koulutuksellista tasa-arvoa, korkeakoulutusta, tutkimus-, kehitys- ja innovaatorahoitusta, vapaata sivistystyötä ja liikunnallisen elämäntavan edistämistä koskevia asioita.

Sivistystoimen ollessa kuntien keskeinen toimiala valiokunta painottaa, että kunnille tulee turvata riittävät taloudelliset voimavarat niiden vastuulla olevien lakisääteisten sivistyspalvelujen järjestämisen varmistamiseksi. Asiantuntijalausunnon mukaan vuosi 2023 näyttää kuntataloudessa poikkeuksellisen vahvalta, mutta sote-uudistuksen vuoksi kuntatalouden tilaan liittyy edelleen huomattavaa vaihtelua kuntien välillä. Kuntien ja kuntayhtymien rahoituksen kehitysarvio 2024—2027 on heikentynyt viime kevään ennusteesta. Kuntasektorin investoinnit huomioiva rahoitusjäämä saadun arvion mukaan jää 2024—2027 alijäämäiseksi ja kuntien lainakanta nousee noin viidellä miljardilla eurolla. Kuntien rahoituksen alijäämäisyyden kasvaminen johtuu kuntien mittavista investoinneista, henkilöstömenojen kasvusta sekä edelliseen kehitysarvioon nähden heikentyneestä verorahoituksesta.

Valiokunnan saamista asiantuntijalausunnoissa on kiinnitetty huomiota koulutussektorin ulkopuolelle suunniteltuihin lapsiin ja nuoriin kohdistuviin leikkauksiin. Valiokunta ottaa kantaa näihin erillisiin kysymyksiin asianomaisia hallituksen esityksiä käsitellessään ja tässä yhteydessä korostaa tarvetta arvioida sekä taloudellisia että toiminnallisia uudistuksia koskevien eri päätösten yhteisvaikutuksia.

Valiokunta painottaa toimialansa rahoituksen pitkäjänteistä kehittämistä siten, että sillä pystytään turvaamaan koulutuksen, kulttuurin, liikunnan ja nuorisotyön riittävät ja laadukkaat palvelut sekä niiden edelleen kehittäminen kulloisiakin tarpeita vastaaviksi. Rahoituksen tulee tukea keskeistä kehittämistyötä lyhytkestoisia hankkeita välttämällä.

Koulutuksellinen tasa-arvo

Oppimiseröjen kaventaminen

Perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen kehittämiseen ehdotetaan hallitusohjelmakirjausten toteuttamiseksi 50 miljoonan euron lisäystä vuodelle 2024. Määräraha kasvaa kehyskaudella vuoteen 2027 mennessä 200 miljoonalla eurolla. Valiokunta pitää ehdotettua määrärahalisäystä erittäin tarpeellisena. Määrärahasta on tärkeää osoittaa resursseja koulutuksellista tasa-arvoa edistävään toimenpiteisiin.

Asiantuntijalausunnon mukaan kansallisten perusopetuksen oppimistulosarviointien mukaan erot oppilaiden osaamisessa valtakunnallisesti vertailtuna ovat pieniä. Sen sijaan eroja on erityisesti kaupunkien sisällä eri koulujen välillä, mikä selittyy pitkälti kunkin alueen sosioekonomi-

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp

sella tilanteella. Ongelman ratkaisemisessa koulutuspoliittiset toimet ovat tärkeitä, ja niiden lisäksi tarvitaan talous-, asunto- ja työllisyyspoliittisia ratkaisuja.

Valiokunta pitää erittäin tärkeänä oppimisen tuen ja opinto-ohjauksen vahvistamista toisen asteen koulutuksissa. Tarkoitukseen esitetään lisärahoitusta 10 miljoonaa euroa vuodelle 2024 ja 20 miljoonaa euroa vuodesta 2025 lukien. Tavoitteet tukea nivelvaiheesta toisen asteen tutkinnon suorittamiseen ulottuvan selkeän ja saumattoman oppimisen tuen järjestelmän kehittämistä ja käyttöönottoa sekä sujuvoittaa nivelvaiheen koulutusvalintoja, vähentää koulutuksen keskeyttämistä, parantaa opiskelijoiden edellytyksiä tutkinnon suorittamiseen sekä vahvistaa opiskelijoiden hyvinvointia ovat erittäin tärkeitä. Lähiopetuksen riittävä määrä ammatillisessa tutkintokoulutuksessa tulee turvata opiskelijoiden tarpeiden mukaisesti.

Valiokunnan näkemyksen mukaan oppimisen tuen rinnalla koulutuksellisen tasa-arvon edistämisen yksi tärkeä tekijä on oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvoinnin tuki koulutuksen kaikilla asteilla. Valiokunta korostaa, että oppilaiden ja opiskelijoiden käytettävissä tulee olla riittävät opiskeluhoillon palvelut.

Koulutuksellista tasa-arvoa edistävää oppimiserojen kaventamista tukee myös oppivelvollisuus uudistus, kun jatkossa yhä useampi nuori tulee jatkamaan toisen asteen opinnoissa ja suorittamaan ammatillisen tutkinnon tai ylioppilastutkinnon. Oppivelvollisuus uudistuksen toimeenpääntöön kohdistuvan määrärahan tason nostaminen 129 miljoonaan euroon vuonna 2024 on valiokunnan näkemyksen mukaan perusteltua.

Yhdenvertaisten oppimisen ja opiskelun turvaamisen keskeinen tekijä on, että opetusta on saatavilla ja saavutettavissa sekä oppivelvollisuus- että sen jälkeisissä opinnoissa. Asiantuntijalausunnossa on kiinnitetty huomiota siihen, että lukiokoulutuksen rahoitukseen kohdistettujen leikkausten jatkuminen vaarantaa laadukkaan, monipuolisen ja saavutettavan lukiokoulutuksen turvaamisen maan eri osissa ja molemmilla kansalliskielillä. Valiokunta pitää tärkeänä, että koulutuksen yhdenvertainen saavutettavuus huomioidaan koulutuksen rahoituksessa.

Nuorisotyön määrärahoihin ehdotetaan noin 74 miljoonaa euroa, joka on neljä miljoonaa euroa vähemmän kuin vuoden 2023 varsinaisessa talousarviossa. Nuorten hyvinvointia tuetaan hallitusohjelman mukaisesti. Hallitus laatii laaja-alaisen toimenpideohjelman nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että etsivä nuorisotyö ja työpajat täydentävät sosiaalisesti kestäväällä tavalla nuorten oppimisen edellytyksiä ja hyvinvoinnin tukemista ja pitää laaja-alaisen toimenpideohjelman laatimista nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi tarpeellisenä. Valiokunta asiantuntijalausuntoihin viitaten tunnistaa nuorisotyöhön sekä etsivään nuorisotyöhön ja työpajatoimintaan kohdistuvien avustusten pienenemisen haasteen ja painottaa riittävien voimavarojen osoittamista ehkäisevään nuorisotyöhön.

Perustaitojen vahvistaminen

Oppimisen edellytyksiin on tärkeää kiinnittää huomiota jo koulupolun alussa varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta alkaen, jotta ongelmat eivät pääse kertautumaan myöhemmillä vuosiluokilla. Sivistysvaliokunta aikaisemmin esille tuomaansa viitaten (ks. esim. SiVM 19/2021 vp, s. 14—15 ja SiVL 25/2022 vp, s. 5) painottaa, että uuden oppimisen keskeinen perusta ovat hyvät

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp

perustaidot lukemisessa, kirjoittamisessa ja laskemisessa ja että niiden opettamiseen tulee osoittaa riittävät resurssit.

Valiokunta pitää perusopetuksen vähimmäistuntimäärän lisäämistä ja sille esitettyä määrärahalisäystä erittäin tarpeellisenä keinona vahvistaa perustaitojen opettamisen ja oppimisen edellytyksiä. Hallitusohjelman mukaan rahoituksen lisäyksellä tavoitellaan lisätunteja erityisesti alakoulun vuosiluokille luku-, kirjoitus- ja laskutaidon opettamiseen. Myönteistä on myös, että hallitus on sitoutunut oppilaiden luonnontieteellis-matemaattisten valmiuksien vahvistamiseen tähtäävän LUMA-strategian toimeenpanoon. Sen toteuttamiseen tulee suunnata riittävät resurssit.

Sukupuolten välinen tasa-arvo

Lukuisilla opetusta ja koulutusta koskevilla hankkeilla on tavoiteltu myös sukupuolten välisten oppimiserojen ja voimakkaasti sukupuolittuneita koulutusvalintoja koskevien erojen kaventamista. Koulutuksessa sukupuolten mukaista eriytymistä puretaan myös kannustamalla yksilöllisiin koulutus- ja uravalintoihin. Asiantuntijalausunnon mukaan koulutuksellisen tasa-arvon saavuttaminen vaatii vielä toimia: esimerkiksi oppimiserojen syitä on analysoitava ja erojen kaventamiseen tulee kiinnittää huomiota tasavertaisten jatko-opintomahdollisuuksien turvaamiseksi.

Kansainvälisten osaamista mittaavien tutkimusten mukaan sukupuolten väliset oppimiserot ovat Suomessa jo pitkään olleet kehittyneiden maiden suurimpia. Tämän eron pienentämisen keskeinen keino on oppimisen tuki, jota saavat eniten pojat. Eroja ei kuitenkaan tule tyytyä selittämään vain sukupuolella, koska se voi jopa vahvistaa stereotyyppioita.

Asiantuntijalausuntojen mukaan tyttöjen ja poikien välinen ero koulumenestyksessä ei selity eroilla kognitiivisissa kyvyissä. Sen sijaan viime vuosina erot oppimistuloksissa ovat polarisoituneet heikosti osaavien ja hyvin osaavien oppilaiden välillä. Sekä tyttöjen ja poikien joukossa on hyvin ja heikosti osaavia oppilaita. Vaikka tyttöjen ja poikien sekä naisten ja miesten välillä on tunnistettu keskimääräisiä eroja oppimisessa, hyvinvoinnissa, kiinnostuksen kohteissa ja koulutusvalinnoissa, eroja ei tulisi liikaa yksinkertaistaa. Valiokunta korostaa, että jokainen oppilas ja opiskelija tulee kohdata ja kohdella yksilönä eikä sukupuolensa edustajana, ja pitää tärkeänä, että tasa-arvoa tavoitellaan ahtaita sukupuolirooleja purkavilla toimenpiteillä.

Valiokunnan näkemyksen mukaan oppilaitoksissa tehtävällä sukupuolten tasa-arvoa edistävällä työllä on suuri merkitys, koska ihmisten käsitys sukupuolesta ja sukupuolirooleista muodostuu varhaisessa iässä. Tasa-arvotyön tavoitteiden toteutumista on mahdollista turvata myös panostamalla tasa-arvosuunnitelmien laatuun ja johdonmukaiseen toimeenpanoon sekä opettajien perus- ja täydennyskoulutuksilla.

Korkeakoulutus

Talousarvioesitys sisältää noin 3,7 miljardin euron panostukset korkeakouluopetukseen ja tutkimukseen. Tämä on 214,9 miljoonaa euroa enemmän kuin vuoden 2023 varsinaisessa talousarviossa.

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp

Korkeakoulujen perusrahoitusta ehdotetaan lisättäväksi kustannustason nousua vastaavasti 152 miljoonalla eurolla. Sivistysvaliokunta pitää tärkeänä, että yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen valtion rahoituksen määräytymiseen sovelletaan lainsäädännön mukaista indeksikorotussäännöstä eikä toimintamenoihin kohdisteta korkeakouluindeksien leikkausta tai jäädytystä. Tämä luo vakautta korkeakoulujen rahoitukseen. Sivistysvaliokunta kannattaa myös sitä, että yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen avoimen koulutustarjonnan säädelyjä enimmäismaksuja tullaan nostamaan.

Talousarvioesityksen mukaan korkeakoulutettujen nuorten aikuisten määrä pyritään nostamaan mahdollisimman lähelle 50 prosenttia vuoteen 2030 mennessä. Tavoitteen edistämiseksi korkeakoulujen aloituspaikkamäärien lisäämiseen ehdotetaan 11,7 miljoonaa euroa vuodelle 2024 ja yhteensä 41,3 miljoonaa euroa vuosina 2024—2027. Valiokunta pitää näitä panostuksia merkittävinä, mutta kantaa samalla huolta rahoituksen riittävydestä koulutustason nostamiseksi tavoitteen mukaisesti. On tärkeää turvata tarvittavat resurssit myös lisäaloituspaikkojen osalta ja siten varmistaa jatkossakin koulutuksen korkea laatu. Valiokunnan asiantuntijalausunnon mukaan nyt esitetyllä rahoituksella voidaan ylläpitää hetkellisesti sisäänottotasoja kohdistusaloilla, mutta erillistä lisärahoitusta tärkeämpää olisi kohdentaa lisäys pysyvään rahoituskehykseen, jolloin korkeakoulut pystyisivät ylläpitämään tarjontaa pitkäjänteisesti.

Valiokunnan saamassa asiantuntijalausunnossa todetaan, että suomalaisten osaamis- ja koulutustaso on suhteessa verrokkimaihin laskenut 2000-luvulla dramaattisesti, ja maassamme on OECD-maiden suurin pula korkeakoulutetuista työntekijöistä. Myös sivistysvaliokunta on kiinnittänyt asiaan huomiota ja pitänyt koulutuspoliittista selontekoa käsitellessään (SiVM 19/2021 vp) tärkeänä, että koulutuspolitiikan painopistettä keskitetään lähivuosina erityisesti koulutustason nostoon liittyviin toimenpiteisiin.

Sivistysvaliokunta pitää tärkeänä, että korkeakoulujen lisäaloituspaikat kohdennetaan työvoimapulasta kärsiville aloille ja alueille, ja korostaa erityisesti tarvetta huolehtia varhaiskasvatuksen osaavan henkilöstön riittävydestä. Valiokunta on jo aiemmin monissa eri yhteyksissä kiinnittänyt tähän huomiota (mm. SiVM 12/2020 vp, SiVM 12/2022 vp, SiVM 17/2022 vp) ja korostanut myös useaan otteeseen, että varhaiskasvatuksen yksi merkittävimmistä laadun tekijöistä on koulutettu ja työhön sitoutunut henkilökunta (mm. SiVM 19/2021 vp, SiVM 14/2021 vp, SiVM 17/2022 vp).

Valiokunta toteaa lisäksi tässä yhteydessä, että eduskunta on hyväksynyt sivistysvaliokunnan mietinnön mukaisesti varhaiskasvatustalain uudistamista koskevan käsittelyn yhteydessä (SiVM 5/2018 vp) edelleen voimassa olevan lausuman, jonka mukaan eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto huolehtii varhaiskasvatuksen opettajien koulutustarjonnan tasalaatuisesta ja riittävästä sekä alueellisesti ja kielellisesti tasapainoisesta kohdennuksesta Suomen kaikissa osissa. Eduskunta on myös edellyttänyt, että valtioneuvosto seuraa ja arvioi uudistukseen liittyvän mittavan henkilöstörakenteen muutoksen etenemistä, koulutuspaikkojen riittävyttä ja valmistuvien määrää pitkän siirtymäkauden aikana sekä sen vaikutuksia varhaiskasvatukseen.

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp

TKI-rahoitus

Laki valtion tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksesta vuosina 2024—2030 (1092/2022, jäljempänä T&K-rahoituslaki) on tullut voimaan vuoden 2023 alussa. Sivistysvaliokunta on laukiehdotuksesta antamassaan lausunnossa (SiVL 30/2022 vp) korostanut, että panostuksia TKI-toimintaan ei saa toteuttaa vähentämällä muita koulutuksen resursseja. Ilman hyvin toimivaa ja resursoitua koulutusjärjestelmää TKI-toimintaan ei saada riittävästi osaavia tekijöitä eikä tutkimustulosten hyödyntäjiä. Valiokunta on lausunnossaan kiinnittänyt myös huomiota ammattikorkeakoulujen kyvykkyyteen toteuttaa TKI-tehtävää, sillä ammattikorkeakouluilla on suuri potentiaali tieteen ja työ- ja elinkeinoelämän toimijoiden yhdistäjänä.

Suomen tavoitteena on nostaa tutkimus- ja kehittämismenot 4 prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen vuoteen 2030 mennessä hallitusohjelman sekä parlamentaarisen TKI-työryhmän tekemien linjausten mukaisesti. Vuoden 2024 talousarvioesityksessä huomioidaan T&K-rahoituslain mukaiset valtion lisäpanostukset TKI-kokonaisuuteen. Sivistysvaliokunta pitää näitä panostuksia tarpeellisina ja kannatettavina, sillä tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnalla on ratkaiseva merkitys tuottavuuden kasvussa, elinkeinoelämän uudistumisessa ja hyvinvoinnin luomisessa.

Tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoitustason nousuun yliopistoissa liittyy tuhannen tohtorin pilotti, joka nostaa aloituspaikkojen määrää myös tieteellisessä jatkokoulutuksessa. Tohtoripilottiin ehdotetaan yliopistoille 40 miljoonaa euroa vuodelle 2024 ja yhteensä 262 miljoonaa euroa vuosina 2024—2027. Tämä on sivistysvaliokunnan näkemyksen mukaan tervetullut ja tarpeellinen esitys, joka oikein kohdennettuna mahdollistaa suomalaisen innovaatiotoiminnan volyymin kasvattamisen yhteiskunnassa laajasti.

Korkeakoulut tulevat saamaan osansa myös työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalle budjetoidusta EU:n rahoittamien T&K-hankkeiden kansallisesta vastinrahoituksesta. Tähän on varattu yhteensä 35 miljoonan euron vuosittainen määräraha. Business Finland on myös velvoitettu kehittämään mekanismin, jolla varmistetaan rahoituksen kanavoitumista myös ammattikorkeakoulujen yritysysteistyössä tehtävään soveltavaan tutkimukseen. T&K-rahoituslain mukaisia lisäyksiä vuosille 2025—2027 ei ole vielä kohdennettu hallinnonaloille. Kohdentamisesta päätetään myöhemmin tulevien talousarvioiden ja julkisen talouden suunnitelmien yhteydessä. Parlamentaarisen TKI-työryhmän linjaamien periaatteiden mukaisesti kohdentamisen tulisi perustua laatuun perustuvalla kilpailulla teknologia- ja toimialaneutraalisti.

Suomen Akatemialle ehdotetaan talousarviossa tutkimushankevaltuudeksi strategisen tutkimuksen neuvoston rahoitus mukaan lukien yhteensä 515,9 miljoonaa euroa, mikä on 32,7 miljoonaa euroa enemmän kuin vuoden 2023 varsinaisessa talousarviossa. Lisärahoitusta suunnataan lippulaivoihin 40 miljoonaa euroa, tutkitun tiedon vaikuttavuuteen 10 miljoonaa euroa ja kansalliseen tutkimusinfrastruktuuriin 5 miljoonaa euroa. Pysyvä valtuuden lisäys on 45 miljoonaa euroa vuodesta 2025 lähtien. Sivistysvaliokunta pitää näitä panostuksia erittäin merkittävinä. Tieteellinen tutkimus on pitkäjänteistä toimintaa ja sen rahoituksen ennustettavuus on keskeinen edellytys vaikuttavalle tutkimustoiminnalle.

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp

Vapaa sivistystyö

Vapaan sivistystyön rahoitukseen ehdotetaan talousarviossa 168,3 miljoonaa euroa. Määrärahaan sisältyy hallitusohjelman mukainen 3 miljoonan euron lisäys kansanopistojen oppivelvollisuuskoulutukseen sekä 20,5 miljoonan euron vapaan sivistystyön valtionosuuksien leikkaus. Ruotsinkielisen kotoutumiskoulutuksen tarjontaa vahvistetaan miljoonalla eurolla vuosina 2024 ja 2025 ja 0,5 miljoonalla eurolla vuosina 2026 ja 2027.

Julkisen talouden vahvistaminen edellyttää sopeuttamistoimenpiteitä. Sivistysvaliokunta ymmärtää vapaan sivistystyön oppilaitosten huolen siitä, että rahoituksen väheneminen vaarantaa vapaan sivistystyön toiminta- ja kehittämisedellytyksiä. Valiokunta tunnistaa myös sen, että vapaaseen sivistystyöhön kohdistuvilla menoleikkauksilla on osaltaan vaikutusta koulutuksen saavutettavuuteen ja tasa-arvoon. Valtion rahoituksen niukentuminen tulee todennäköisesti johtamaan siihen, että oppilaitosten tulee vähentää koulutustarjontaa ja/tai korottaa opiskelijoilta perittäviä maksuja.

Sivistysvaliokunta toteaa, että vapaalla sivistystyöllä on merkittävä rooli eri-ikäisten ja erilaisissa elämäntilanteissa olevien ihmisten perustaitojen vahvistamisessa. Vaikean taloustilanteen edellyttämien leikkausten rinnalla talousarviossa ehdotetaan lisärahoitusta kansanopistojen oppivelvollisuuskoulutukseen ja ruotsinkieliseen kotoutumiskoulutukseen. Näitä lisäyksiä voidaan pitää tervetulleena panostuksena koulutuksen tasa-arvoon ja oppimiserojen kaventamiseen.

Valiokunta yhtyy talousarvioesityksen kirjaukseen siitä, että vapaalla sivistystyöllä on tärkeä merkitys harrastamisessa ja osaamisen kasvattamisessa. Kannatettavaa on myös se, että tavoitteeksi asetetaan vapaan sivistystyön toimintakyvyn, saavutettavuuden ja toiminnan vaikuttavuuden turvaaminen, mikä edellyttää strategista ohjauksen kehittämistä. Myös valiokunnan asiantuntijalausunnossa on todettu, että vapaan sivistystyön toimialaa on uudistettava rakenteita ja rahoitusta kehittämällä, jotta tulevaisuuden osaamistarpeisiin voidaan vastata entistä paremmin.

Liikunta

Valtion talousarvioesityksessä vuodelle 2024 ehdotetaan liikuntaan ja urheiluun noin 165 miljoonaa euroa, joka on noin 10 miljoonaa euroa enemmän kuin vuoden 2023 varsinaisessa talousarviossa. Määrärahalisäys, joka on hallituskauden ajan vuosittain 20 miljoonaa euroa, kohdistuu Suomi Liikkeelle -ohjelman toteuttamiseen. Valiokunta pitää kaikki ikäryhmät kattavan valtakunnallisen liikuntaohjelman toimeenpanoa ja sille kohdennettavaa rahoitusta erittäin tarpeellisenä.

Saadun asiantuntijalausunnon mukaan lapsista ja nuorista vain noin kolmannes, aikuisista neljännes ja ikäihmisistä harvempi kuin joka viides liikkuu terveytensä kannalta riittävästi. Valiokunta painottaa, että liikunta on keskeinen terveyden ja toimintakyvyn edistämisen keino, jota ei ole otettu vielä riittävän määrätietoisesti käyttöön väestön terveyden ja toimintakyvyn edistämiseksi sekä terveys- ja toimintakykyerojen kaventamiseksi. Tämänkin vuoksi on oleellista, että liikunnallisen elämäntavan edistämistä valmistellaan ja toimeenpannaan eri hallinnonalojen yhteistyönä tutkittuun tietoon perustuen. Kyseisessä työssä tulee huolehtia myös liikkumisen esteiden purkamisesta ja ottaa huomioon eri väestöryhmien erityistarpeet, yhdenvertaisuus sekä soveltava ja

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp

esteetön liikkuminen ja harrastaminen. Liikuntaosaamista tulee vahvistaa kasvatus- sekä sosiaali- ja terveystalouden koulutuksissa.

Valiokunta pitää tärkeänä, että urheilua ja liikuntaa koskevien asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa luodaan ja vakiinnutetaan sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan sukupuolten tasa-arvon edistäminen. On hyvä, että valtion talousarvioesityksessä on huomioitu valtionavustusten haku- ja myöntöprosessiin sisällytetty sukupuolten tasa-arvon edistäminen ja hallinnon toimintojen sukupuolivaikutusten seuraaminen tilastoinnin ja tutkimusten avulla. Valiokunta asiantuntijakuulemiseen viitaten esittää huolensa liikuntatoimen perustoiminnan määrärahojen pienentymisestä edellisen vuoden talousarvioon verrattuna ja pitää tärkeänä, että liikunnan valtionrahoituksen riittävyys turvataan pitkäjänteisesti. Talousarvioesityksessä vähennyksiä on kohdistettu liikuntapaikkarakentamiseen (-3,3 miljoonaa euroa), seuratukeen (-1,8 miljoonaa euroa), liikunnan koulutuskeskuksiin (-1,5 miljoonaa euroa) sekä liikuntajärjestöavustusten määrärahoihin (-1,3 miljoonaa euroa). Ehdotetut leikkaukset tarkoittavat noin kolmen prosentin vähennystä liikuntajärjestöjen yleisavustuksiin. Valiokunta painottaa, että liikunnan alalle tehtyjen leikkausten vaikutuksia kansalaisten liikkumiseen tulee seurata tiiviisti ja tarvittaessa ryhtyä toimenpiteisiin liikuntapalvelujen riittävien toimintaedellytysten turvaamiseksi.

Julkisen talouden suunnitelmassa todettu vuonna 2025 alkava arvonlisäveron korotus tulee heikentämään urheiluseurojen ja liikunta-alan yritysten toimintamahdollisuuksia ja uhkaa nostaa kansalaisten liikuntaharrastamisen kustannuksia. On tärkeää, että hallitusohjelman mukaiset selvitykset arvonlisäverotuksen selkiyttämiseksi liikkumiseen kannustavaksi ja liikunnan tukemisesta verotuksen keinoin toteutetaan mahdollisimman pian vuoden 2024 aikana.

Kulttuurialan toimintamahdollisuudet

Valiokunta kiinnittää huomiota kulttuuritoiminnan tukemisen tarpeeseen ottaen huomioon myös, että kulttuuriala ei vielä ole täysin toipunut koronaepidemian aiheuttamista vahingoista. Alaa elvyttävät ja uudistavat toimet ovat tärkeitä. Asiantuntijalausunnoissa on esitetty huoli, että kulttuuri- ja taidealan toimintojen ylläpitäminen vaikeutuu esitettyjen kulttuuriin kohdistettavien valtionavustusleikkausten vuoksi.

Valiokunta pitää erittäin tärkeänä vaalia suomalaisen kulttuuripolitiikan pitkänlinjan tavoitetta huolehtia kulttuurin elinvoimasta sekä sen saatavuudesta ja saavutettavuudesta. Näiden turvaaminen edellyttää riittäviä resursseja.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Sivistysvaliokunta esittää,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp

Helsingissä 8.11.2023

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tuula Haatainen sd
varapuheenjohtaja Ari Koponen ps
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Pia Hiltunen sd
jäsen Veronika Honkasalo vas
jäsen Inka Hopsu vihr
jäsen Laura Huhtasaari ps
jäsen Hanna Kosonen kesk
jäsen Milla Lahdenperä kok
jäsen Mia Laiho kok
jäsen Mikko Ollikainen r
jäsen Nasima Razmyar sd
jäsen Sara Seppänen ps
jäsen Markku Siponen kesk
jäsen Jaana Strandman ps
jäsen Mari-Leena Talvitie kok
jäsen Oskari Valtola kok

Valiokunnan sihteerinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Marja Lahtinen
valiokuntaneuvos Maiju Tuominen

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp Eriävä mielipide 1

Eriävä mielipide 1

Perustelut

Tulevaisuudesta innostuneet, tulevaisuuteen uskovat ja luottavat nuoret ovat vahva voima Suomen hyvinvoinnin, vaurauden ja menestyksen rakentamisessa.

Kuitenkin tulevaisuusbarometrin mukaan vain 34 prosenttia nuorista odottaa innolla tulevaisuuttaan ja näkee siellä paljon mahdollisuuksia. Nuorisobarometrin mukaan eniten epävarmuutta ja turvattomuutta nuorten keskuudessa aiheuttavat oma tulevaisuus, työelämä ja toimeentulo.

Tässä tilanteessa, jos hallitus olisi viisas, käyttäisi se kaiken tarmonsaa ja taitonsa nuorten luottamuksen vahvistamiseen tukemalla haasteellisissa elämäntilanteissa olevia nuoria ja luomalla tuleville sukupolville näköaloja turvalliseen, hyvään tulevaisuuteen.

Orpon ja Purran hallitus on kuitenkin valinnut toisin. Tilanteessa, jossa nuoriin olisi panostettava, kokoomuksen, perussuomalaisten, rkp:n ja kristillisdemokraattien hallitus keskittyy leikkaamaan nuorten arjesta ja tulevaisuudesta.

Kyse ei ole yksittäisistä toimista, vaan koko hallituksen leikkauspolitiikan kova ydin kohdistuu nuoriin, nuorten tulevaisuuteen. Järkyttävintä on se, että iso osa heikennyksistä kasautuu samoille nuorille, jolloin leikkausten yhteisvaikutus muodostuu kestävämmäksi.

Vaikka hallituksen kaavailemat leikkaukset OKM:n ensi vuoden budjettiin eivät ole yhtä suuria kuin esim. sote-alalle, niin koko vaalikautta ajatellen kyseessä ovat kuitenkin mittavat leikkaustoimet. Oppimisvajeet ja parlamentaarisesti tavoitteena oleva koulutustason nosto tarvitsisivat pikemminkin lisäpanostuksia. Nyt hallitus panostaa perusopetukseen, mutta toisella kädellä vähennetään OKM:n valtioavustusten tasoa 10 miljoonaa euroa sekä kuntien VOS:n indeksijarrun kautta leikataan myös sivistyssektorin rahoitusta. Valtionavustusten vähentäminen leikkaa laajalla skaalalla tieteen, kulttuurin, nuorisotyöstä ja liikunnasta.

Koulutuksen laadun ylläpidon näkökulmasta kuntatalouteen tehtävät ratkaisut ovat merkittäviä. Kunnat vastaavat perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen rahoituksesta laskennallisesti 80 % ja lukioissa 75 %. Hallitus hillitsee kustannuskehitystä leikkaamalla kuntien indeksistä 1 prosenttiyksikön. Tällä saavutetaan ensi vuodelle 24 miljoonan euron säästö valtion taloudessa.

Opiskelijahuolto

Opiskeluhoito on tärkeä osa oppilaitoksen muodostamaa tukiverkkoa nuorille. Kouluterveyskyselyn (2023) mukaan opiskelijahuoltopalveluilla on kuitenkin vaikeuksia kyetä vastaamaan nuorten hyvinvoinnin kasvaneisiin haasteisiin. Opiskeluhoito ei kykene tarjoamaan lain edellyttämiä palveluita kaikkialla Suomessa.

Opiskeluhoillon kuraattori- ja psykologipalvelujen henkilöstömitoitusten tultua voimaan on keskeistä seurata mitoitusten riittävyyttä ja palveluiden oikea-aikaisen saamisen kehittymistä var-

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp Eriävä mielipide 1

sinkin niillä alueilla, joilla henkilöstövajausta on eniten. Resursseja tulee kohdentaa myös yhteistyöhön ja riittävän tiedonkulun varmistamiseen koulutuksen järjestäjien ja hyvinvointialueiden välille.

Oppimisen tuki

Oppimisen tuen tulee olla yhtenevä varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle. Tämä tarkoittaa, että oppilaan oikeudesta hänen tarvitsemiinsa tukimuotoihin on säädettävä täsmällisesti varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle ottaen kuitenkin huomioon koulutusasteiden ominaispiirteet. Perusopetuksessa toimivat ja yleisimmät matalan kynnyksen tukimuodot kaikille oppilaille ovat tukiopetus sekä osa-aikainen erityisopetus. Näihin on säädettävä oikeus myös lukion sekä ammatillisen koulutuksen opiskelijoille.

Vuonna 2024 sekä ammatilliseen koulutukseen että lukiokoulutukseen ohjataan molempiin 5 miljoonan euron rahoitus oppimisen tuen kehittämiseen. Hallitusohjelman mukaan rahoituksella tulee kehittää tukiovetusta sekä erityisopetusta ja ammatillisessa koulutuksessa varmistaa riittävä lähiovetus

Erityisen tuen toteutukseen tarvitaan uusien toimintatapojen lisäksi myös riittävät henkilöstöresurssit. On myös tärkeää, että oppimisen tuen järjestelmän kehittämisessä huomioidaan oppivelvollisten rinnalla yhdenvertaisesti aikuiset opiskelijat. Oppimisen haasteet eivät rajoitu ikään.

Ammatillinen koulutus

Väylä korkeakoulutukseen

Vuonna 2022 ammattikorkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen hakeneista yli puolella (52 %) oli ammatillisen koulutuksen tausta. Paikan vastaanottaneista 48 prosenttia oli suorittanut ammatillisen tutkinnon. Ammatillisen tutkinnon suorittaneilla tie ammattikorkeakouluun kulkee usein työelämän kautta. Valmistuttuaan he ovat haluttuja osaajia työmarkkinoilla.

Tällä hetkellä toimivaa väylää ammatillisesta koulutuksesta yliopistoon ei käytännössä ole. Alle viidellä prosentilla yliopistosta opiskelupaikan vastaanottaneista on ammatillisen koulutuksen tausta. Mikäli halutaan, että puolet nuorista suorittaa korkeakoulututkinnon, tulee korkeakoulujen tiivistää yhteistyötä väylien kehittämisessä ammatillisen koulutuksen järjestäjien kanssa.

On keskeistä, että opiskelijavalinnoissa tunnistetaan ja tunnustetaan ammattiosaajien ja ylioppilaiden eri tavoin hankittua ja painottuvaa osaamista. Tulee myös varmistaa, että ammatillisen koulutuksen järjestäjien opintotarjonta ja koulutuksen toteutus mahdollistavat opiskelijan jatko-opintosuunnitelmia tukevat yksilölliset valinnat esimerkiksi perustaitojen vahvistamiseksi.

Korkeakoulutus

Aloituspaiikat

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp Eriävä mielipide 1

Budjettiriihessä korkeakoulujen aloituspaikkoihin lisättiin 11,7 miljoonaa euroa. Tällä summalla olisi mahdollista toteuttaa hallitusohjelmaan kirjattu tavoite nostaa varhaiskasvatuksen opettajien koulutusmäärä 1 400 aloituspaikan tasolle. Jotta tavoite aloituspaikkojen lisäämisestä täyttyy, vuodelle 2024 tarvitaan yliopistoihin 250—300 uutta lisäaloituspaikkaa.

Nyt talousarvioesityksessä linjattu jako korkeakoulujen välillä tarkoittaisi vain 1,7 miljoonaa euroa yliopistoille, mikä ei riitä koulutuspaikkojen lisäämiseen riittävästi. OAJ:n laskelman mukaan aloituspaikkoja olisi pitänyt rahoittaa ensi vuonna varhaiskasvatuksessa 2—3 miljoonalla eurolla tavoitetason saavuttamiseksi.

AMK:n perusrahoitus

Hallituksen esityksessä valtion talousarvioksi vuodelle 2024 ammattikorkeakoulujen reaalista perusrahoitusta leikataan noin 16 miljoonalla eurolla. Vaikka korkeakouluindeksi ja vuoden 2022 indeksin korjaukset näyttävät nostavan ammattikorkeakoulujen perusrahoituksen tasoa 50 miljoonaa euroa, eivät indeksikorotukset lisää korkeakoulujen käytössä olevia resursseja vaan ylläpitävät nykyisen ostovoiman palkkojen ja muiden kulujen noustessa rajusti.

Aloituspaikkojen lisäämiseen kohdennettu 10 miljoonan euron lisärahoitus ei helpota ammattikorkeakoulujen taloudellista asemaa. Aloituspaikkarahoituksella pakotetaan ammattikorkeakoulut pitämään aloituspaikkojen perustaso nykyisellään, vaikka leikkausten takia resurssit vähenvät ja aiemmat lisärahoituspaikat lakkautettiin. Lisäaloituspaikkojen määräaikaaisuus aiheuttaa suuria ongelmia esimerkiksi opetushenkilöstön palkkauksen näkökulmasta. Rahoitus pitäisi kohdentaa suoraan ammattikorkeakoulujen perusrahoitukseen pysyvästi.

2010-luvulla tehtyjen leikkausten ja indeksijäädytysten myötä ammattikorkeakoulujen reaalin rahoitus on noin 200 miljoonaa euroa nykyistä pienempi kuin 2010-luvun alussa. Ammattikorkeakoulujen tutkintokohtainen rahoitus on laskenut lähes puolella suoritettua tutkintoa kohden vuoden 2013 jälkeen. Leikkauksista huolimatta ammattikorkeakoulut ovat saavuttaneet niille asetetut kasvaneet tutkintotavoitteet ja moninkertaistaneet avoimissa ammattikorkeakouluissa suoritettujen opintopisteiden määrän. Samalla on kyetty tuplaamaan ulkoisen tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksen määrä viimeisen seitsemän vuoden aikana. Ammattikorkeakoulut ovat sopeuttaneet toimintaansa merkittäväällä tavalla vastaamaan rahoitustason ja tutkintotavoitteiden muutoksiin, mutta toiminnan tehostamisen tie on nyt käyty loppuun. Ammattikorkeakoulut joutuvat kompensoimaan tutkintokoulutuksen rahoitusta TKI- ja jatkuvan oppimisen rahoituksella.

AMK:n SOTE-harjoittelukorvaus

Marinin hallitus paransi ammattikorkeakoulujen taloudellista asemaa siirtämällä ammattikorkeakoulujen sote-alan opiskelijoiden harjoitteluista maksettavien korvausten maksut sosiaali- ja terveysministeriön vastuulle vuonna 2022 tehdyllä lakimuutoksella. Muutos vapautti ammattikorkeakoulujen perusrahoituksesta 8 miljoonaa euroa koulutuksen lisäämiseen ja kehittämiseen. Ammattikorkeakoulut olivat muutokseen asti muihin koulutusmuotoihin (ammattillinen ja yliopistot) verrattuna eriarvoisessa asemassa harjoittelumaksujen osalta, kun niissä maksujen peri-

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp Eriävä mielipide 1

minen on kiellettyä tai STM:n vastuulla. Ammattikorkeakouluille muutos oli siis tärkeä paitsi symbolisesti myös taloudellisesti.

Orpon hallitus sen sijaan päätti romuttaa uudistuksen ja leikkasi harjoittelukorvauksiin varatun 12 miljoonaa euroa ammattikorkeakoulujen perusrahoituksesta — siirtämättä sitä STM:n budjettiin. Taloudellisesti nyt tehty leikkaus vie ammattikorkeakoulut heikompaan asemaan muutosta edeltäneeseen tilanteeseen verrattuna, sillä leikkaus on suurempi kuin mitä ammattikorkeakoulujen aiemmin maksamat harjoittelukorvaukset. Nyt ammattikorkeakoulut tulevat laskemaan sote-alan aloituspaikkojen määrää vuodesta 2024 alkaen, 12 miljoonaa euroa vastaa noin 450 sote-alan tutkintoa vuodessa.

Avoimen korkeakoulun maksut/valtionrahoituksen väheneminen

Avoimen korkeakoulun koulutustarjonnan säädelyjä enimmäismaksuja ollaan korottamassa ja vastaavasti korkeakoulujen valtionrahoitusta ollaan leikkaamassa viisi miljoonaa euroa. Avoin korkeakoulu on kuitenkin yksi keino koulutuksen tarjoamiseen eri kohderyhmille, ei ensisijaisesti korkeakoulujen tulojenhankintakeino.

Talousarviossa esitetyt leikkaukset avoimen korkeakoulujen maksujen korottamisen sekä lukuvuosimaksuvelvollisten opiskelijoiden lukukausimaksujen korottamisen perusteella eivät tule maksamaan itseään takaisin vuoden 2024 aikana. Lisäksi leikkaukset ovat todella huono viesti korkeakouluille, joiden on käsketty laventamaan rahoitus pohjaa kompensoimaan heikkoa valtion rahoitusta. Mikäli koulutuksen volyymi ei pysy yllä, toteutuvat määrärahasäästöt puhtaina koulutusleikkauksina korkeakoulujen perusrahoituksesta.

EU/ETA-maiden ulkopuolisten opiskelijamaksujen korotus/korkeakoulujen valtionrahoituksen väheneminen

Julkisen talouden suunnitelmassa EU/ETA-valtioiden ulkopuolisten opiskelijoiden lukuvuosimaksujen täyskätteellistämisen (vähimmäismaksujen korotus) ennakoituja tuottoja vastaava summa 20 milj. euroa leikataan korkeakoulujen valtionrahoituksesta vuoteen 2028 mennessä. Vuonna 2024 leikkaus on viisi miljoonaa euroa. Tämä kasvattaa korkeakoulujen toiminnan markkinariskiä, ja leikattu summa on pois sekä koulutuksen että kansainvälisten opiskelijoiden opetuksen kehittämisestä, vaikka ennakoidut tuotot toteutuisivatkin, mitä voi pitää epävarmana.

Täyskätteellinen EU- ja ETA-maiden ulkopuolisten opiskelijoiden lukuvuosimaksu tulee korkeakoulujen sekä opetus- ja kulttuuriministeriön omien arvioiden mukaan vaikuttamaan negatiivisesti kv-opiskelijoiden määrään. Toivottua tulovirtaa tai riittävää osaajien määrän kasvua ei ole realistisesti odotettavissa. Maksuista ennakoidut tuotot ovat spekulatiivisia ja johtavat todennäköisesti rahoituksen ja siten myös toiminnan vähenemiseen.

TKI-rahoitus

Hallitusohjelman mukaan hallitus sitoutuu toimeenpanemaan parlamentaarisen TKI-työryhmän ehdotukset siitä, miten Suomen T&K-toiminnan rahoitus nostetaan neljään prosenttiin bruttokansantuotteesta vuoteen 2030 mennessä. Lisäksi todetaan, että: ”Tavoitteen saavuttaminen edellyt-

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp Eriävä mielipide 1

tää, että erityisesti alkuvaiheessa rahoituksella varmistetaan TKI-osaajien kouluttaminen ja huolehditaan korkeakoulujen perusrahoituksesta.” Talousarvioesityksestä unohdettiin kuitenkin kokonaan korkeakoulujen perusrahoituksen vahvistaminen. Laajeneva TKI-toiminta edellyttää osaajapulaan vastaamista ja erityisesti riittäviä panostuksia tohtoreiden kouluttamiseen. Suomessa on jo nyt OECD-maiden suurin pula korkeakoulutetuista työntekijöistä.

TKI-rahoitusta ei tule kohdentaa pelkästään haettavaan rahoitusinstrumentteihin. On kestävämpää, että TKI-rahoituksella ei vahvisteta korkeakoulujen perusrahoitusta. Parlamentaarisen TKI-työn yhtenä merkittävänä kehittämisen lähtökohtana oli ennakoitavuus ja pitkäjänteisyys, joka ei toteudu pelkästään rahoituksen vivuttamisvaatimuksella. Tällä hetkellä tutkimusrahoitusta jaetaan ja haetaan monista eri rahoituslähteistä. Rahoituksen pirstaleisuus ja epävarmuus vaikuttavat osaltaan määräaikaisen henkilöstön osuuteen korkeakouluissa. Erityisesti yliopistoissa tilanne on kestävämpää.

Tohtorikoulutuspilottit eivät yksistään riitä TKI-toiminnan vahvistamiseen, joihin suunnataan vuonna 2024 rahoitusta 40 miljoonaa euroa. Kokonaisuudessaan kehyskaudella tohtorikoulutuspilottien suunnataan 262 miljoonaa euroa. Ammattikorkeakoulut tulisi ottaa mukaan tohtorikoulutuspilottien toteuttamiseen.

Erityisesti ammattikorkeakoulutuksen kannalta on huolena, miten varmistetaan, että rahoitusta kanavoituu ammattikorkeakoulujen yritysryhmissä tehtävään soveltavaan tutkimukseen. Tilastokeskuksen tietojen mukaan 40 % AMK:n TKI-työstä on soveltavaa tutkimusta, jonka osuus yrityksissä on paljon vaatimattomampi. Tämä osoittaa, että AMK:n TKI-työn profiililla on paras kohtaanto pk-yritysten tarpeiden kanssa. AMK:ssa tehdään runsaasti sellaista soveltavaa tutkimusta, joka pystyy nostamaan yritysten TKI-toiminnan tasoa.

Opintotuen indeksijäädytys

Hallituksen indeksitarkistusten jäädytyksen takia opintotuen määriin ei tehtäisi tarkistuksia vuosina 2024—2027. Jäädytys koskee myös opintotuen huoltajakorotusta.

Opiskelijoiden tulisi pystyä elämään pääsääntöisesti opintorahan turvin ja käyttää aikansa opintoihin. Opiskelijoiden toimeentulon leikkaaminen heikentää tosiasiaa mahdollisuutta keskittyä opintoihin ja valmistua tavoiteajassa.

Opintotuen indeksijäädytyksellä on iso vaikutus opiskelijoiden toimeentuloon ajassa, jossa elinkustannukset jatkavat nousuaan. Hallituskauden loppupuolelle se voi tarkoittaa vuositasolla jopa noin 300 euron leikkausta opiskelijan opintotukeen. Samalla yleistä asumistukea leikataan opiskelija-asunokunnilta keskimäärin 912 euroa vuodessa. Vuoden 2017 jälkeen opintolainakanta on kaksinkertaistunut ja opintotuen ostovoima heikentynyt noin 100 eurolla.

Toisen asteen opiskelijalle opintotuen lainapainotteisuuden lisääminen on erityisen hankala, sillä opintolainasta ei makseta korkeakouluopiskelijoiden tapaan mitään nopean valmistujan hyvitystä. Toimeentulotukea ei voi saada nostamatta opintolainaa, eli ilman velkaantumista.

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp Eriävä mielipide 1

Opiskelijat ovat keskimäärin hyvin pienituloisia ja kärsivät usein erilaisista mielenterveyden häiriöistä. Yleisesti korkeakouluopiskelijoiden sosiaalinen asema on heikko verrattuna muuhun väestöön. Opiskelijoiden tulisi pystyä elämään pääsääntöisesti opintorahan turvin, joten indeksijäädytyksen aiheuttama ostovoiman lasku on kohtuuton opiskelijoille

Vapaa sivistystyö

Hallitusohjelmassa kohdennetaan 19 miljoonan euron säästöt vapaan sivistystyön oppilaitoksiin (lisäksi liikunnan koulutuskeskuksilta leikataan 1,5 M€), jotka järjestävät koulutusta kaikille suomalaisille. Säästöt kohdennetaan niin, että kansalaisopistojen rahoituksesta leikataan 12,5 miljoonaa euroa, mikä vastaa noin 13 % kansalaisopistojen kokonaisrahoituksesta. Kansanopistoille kohdennetaan kolme miljoonaa euroa opistovuosikoulutuksen vahvistamiseen, jolla lisätään kansanopistojen opistovuosi-koulutuksen aloituspaikkoja. Samaan aikaan kokonaisrahoitusta leikataan kuitenkin 2 miljoonaa euroa. Kesäyliopistoilta tehtävä 1 miljoonan euron leikkaus vastaa noin 20 % niiden koko budjetista. Opintokeskusten 3,5 miljoonan euron leikkaus on niin ikään noin 20 % leikkaus niiden kokonaisbudjettiin.

Vapaan sivistystyön sektorilla toimii 291 oppilaitosta, jotka järjestivät 81 000 koulutusta 1,1 miljoonalle suomalaiselle esimerkiksi vuonna 2021.

Oppilaitosverkosto kaventuisi ja kattavat koulutuspalvelut häviäisivät varsinkin pienistä kunnista. Rahoitusleikkaukset vaarantaisivat suomalaisten yhdenvertaiset mahdollisuudet jatkuvaan oppimiseen. Työikäisten ja ikääntyneiden opiskelu vaikeutuisi monilla paikkakunnilla. Kuntien mahdollisuudet edistää kuntalaisten hyvinvointia ja osaamista vaikeutuisivat. Järjestötoimijoiden ja vapaaehtoisten koulutus vähenisi ja osaava kansalaisyhteiskunta rapautuisi.

Leikkaukset heikentäisivät myös opetushenkilökunnan sekä hallinto- ja tukipalveluhenkilöstön työllisyyttä koko Suomessa, sillä 19 miljoonan leikkaus on suunniteltu tulemaan voimaan täysimääräisesti heti 2024 vuodesta lähtien. Tämä ei mahdollista hallittua rakenteellista kehittämistä. Henkilöstön palkat ovat tilojen ja materiaalien ohella suurin menoerä.

Hallitusohjelmassa tunnistettuja Suomen keskeisiä haasteita ovat nuorten syrjäytyminen ja pahoinvointi, työttömyys ja toisaalta työvoimapula, koulutustason laskeminen, osaamisvajae, puutteelliset perustaidot, ikääntyminen ja sote-palvelujen kasvava tarve sekä demokratian vahvistaminen ja kansalaisyhteiskunnan elinvoimaisuuden varmistaminen.

Vapaan sivistystyön koulutuksissa näihin haasteisiin vastataan hyvin ja kustannustehokkaasti. Kaavaillut rahoitusleikkaukset vaarantaisivat hallituksen itse asettamien tavoitteiden saavuttamisen ja heikentävät sivistyksellisten oikeuksien toteutumista kaikille kansalaisille.

Leikkaukset ovat mittakaavaltaan merkittäviä ja ne vaikuttavat suoraan oppilaitosten mahdollisuuksiin järjestää koulutusta sekä saada osaavaa henkilöstöä toteuttamaan sitä. Tämä vaikuttaa erityisesti heikossa asemassa olevien tuntiopettajien asemaan. Leikkaukset esitetään katettavaksi korotetuilla kurssimaksuilla. Pidämme tätä erittäin haastavana tavoitteena ottaen huomioon, että esimerkiksi liikunnan koulutuskeskuksissa opiskelevista lähes 50 % on iältään alle 20-vuotiaita,

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp Eriävä mielipide 1

kansanopistoissa opiskelevista noin 20 % on äidinkieleltään jotain muuta kuin suomea tai ruotsia puhuvia ja kansalaisopistoissa opiskelevista 40 % on yli 60-vuotiaita.

Taide ja kulttuuri

Yhtenä hallituksen koulutusleikkausten kohteena on valtionavustusten tason leikkaaminen. Taiteen ja kulttuurin avustuksia ollaan leikkaamassa neljä miljoonaa euroa. Yhdessä kuntien valtionosuuksien indeksijäädysten ja sosiaaliturvaan kohdistuvien leikkausten kanssa kerrannaisvaikutukset kulttuurin kenttään ovat merkittävät. SDP:llä ja myös usealla muulla puolueella on kuitenkin tavoitteena kasvattaa taiteen ja kulttuurin osuutta yhteen prosenttiin valtion budjetista.

Suomalaisen kulttuuripolitiikan pitkä linja on ollut pitää huolta kulttuurin saatavuudesta ja säävutettavuudesta. Kulttuuri kuuluu kaikille ja edistää yhteiskunnallista tasa-arvoa ja yhteenkuuluvuudentunnetta, jos kaikilla on tosiasiallinen mahdollisuus päästä osallistumaan yhteiseen kulttuurielämään, varallisuuden ja asuinpaikan estämättä.

Kulttuuri ja taide edistävät osallisuutta, jos ne aidosti pysyvät kaikkien yhteisinä kohtaamispaikkoina, joihin on varaa mennä ja joissa kokee olevansa tervetullut. OECD suosittelee jäsenmaitaan investoimaan kulttuuriin. Merkillepantavaa on OECD:n laaja näkökulma investointiin. Se ei tarkoita vain satsauksia kulttuuriin taloudellisesta näkökulmasta vaan muistuttaa myös nuorille tarjottavan matalan kynnyksen kulttuuritoiminnan arvosta yhteiskunnalle: jos nuorilla ei ole mielekästä tekemistä toistensa kanssa, yhteisöllisyyden puutteella on myös hintansa.

Taide- ja kulttuurikenttä on moninainen ekosysteemi, jossa tasapainoillaan jatkuvasti niukkuuden ja liian pienien resurssien kanssa. Järjestöt ovat välttämätön osa verkostoa, esim. taiteilijajärjestö on usein ainoa paikka, josta kyseisen alan taiteilija voi saada neuvoja ja johon kertyy tietoa alasta. Valtion budjetissa vuodelle 2024 esitetään leikkauksia opetus- ja kulttuuriministeriön valtionavustuksiin, jotka kohdistuisivat suoraan järjestöihin ja alan erilaisiin tukitoimiin. Niistä leikkaamalla heikennetään taiteen ja kulttuurin rakenteita ja turvaverkostoja, tietopohjaa ja samalla myös taiteen ja kulttuurin ääntä yhteiskunnassa.

Teatterialan freelancerit ansaitsevat elantonsa lyhyistä työsuhteista, itsensä työllistäjänä ja apurahoilla. Alalla ei ole kokoaikatyötä ja töiden välissä on välillä käytännössä pakko elää työttömyysturvan varassa.

Taiteen edistämiskeskuksen kautta jaettavat toiminta-avustukset esittävän taiteen kentälle ovat juuri tällaisia valtionavustuksia, joihin on kerrottu kohdistuvan 5 %:n leikkaus vuonna 2024. Avustuksilla tuetaan sellaisia teatterin, tanssin ja sirkuksen ammattiorganisaatioita, jotka eivät ole valtionosuusjärjestelmän piirissä. Taiteen edistämiskeskuksen kautta rahoitetut ns. vapaan kentän organisaatiot ja alustatoimijat (kuten Tanssin aluekeskukset tai Cirko Uuden Sirkuksen Keskus) ovat merkittävä osa suomalaista esittävän taiteen ekosysteemiä. Kuten valtionosuustoimijoiden ja kansallisten taidelaitosten, myös niiden rahoitus tulisi säilyttää vähintään nykyisellään tai mieluummin sitoa indeksiin.

Esittävän taiteen valtionosuusuudistus toi Taiteen edistämiskeskuksen kautta rahoitetuille organisaatioille kauan kaivattua lisärahoitusta vuosina 2019—2022. Nyt ehdotetut leikkaukset val-

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp Eriävä mielipide 1

tionavustuksiin uhkaavat viedä alaa kehityksessä jälleen taaksepäin. Valtionavustuksilla rahoitetut alustatoimijat ja vapaan kentän organisaatiot toimivat jo valmiiksi niukemmalla rahoituksella ja niiden rakenteet ovat kevyitä. Niillä ei ole taloudellisia puskureita, joten koronakriisi, kustannusten nousu ja palkankorotukset ovat vaikuttaneet toimintamahdollisuuksiin huomattavasti. Juuri nämä toimijat ovat tärkeitä freelancereiden työllistäjiä, joten leikkaukset vaikuttavat suoraan koronakriisistä eniten kärsineiden esittävän taiteen freelancereiden työllistymismahdollisuuksiin ja ansiotasoon.

OKM:n valtionavustuksiin on hallitusohjelmassa kaavailtu tuleville vuosille vieläkin suurempia leikkauksia: 25 miljoonaa euroa vuonna 2025, 50 miljoonaa euroa vuonna 2026, ja sen jälkeen taso päätetään puoliväliriihessä. Kulttuurialaan vaikuttavat myös kuntien valtionosuuksien indeksijäädytykset, mikä saattaa heikentää kuntien mahdollisuuksia tukea kulttuuria, sekä sosiaaliturvan ja asumistuen leikkaukset, jotka vaikuttavat monen kulttuurialan tekijän talouteen.

Liikunta

Pääministeri Orpon hallituksen tavoitteena on kääntää liikkuminen kasvuun jokaisessa ikäryhmässä. Kuitenkin valtion liikuntatoimen perustoiminnan määrärahat laskevat vuonna 2024. Hallituskauden kuluessa määrärahat laskevat asteittain yhä enemmän.

Vuonna 2024 liikuntatoimen perustoiminnan määrärahat laskevat yhteensä vajaat 10 miljoonaa euroa (2023: 155,2 M€, 2024 TAE: 145,4 M€). Leikkaukset esitetään kohdennettavaksi pääasiassa liikunnan järjestötoiminnan (1,3 M€), liikuntapaikkarakentamisen (3 M€), seuratoiminnan (1,5 M€) sekä liikunnan koulutuskeskusten avustamiseen (1,5 M€).

Vapaan sivistystyön koulutuksessa liikunnan koulutuskeskukset järjestävät mm. urheilijoiden valmennukseen liittyvää koulutusta sekä urheiluseurojen ohjaajien, valmentajien ja seurahenkilöstön koulutusta yhteistyössä liikuntajärjestöjen kanssa. Lisäksi ne toimivat koko väestölle tarkoitettuna kunto- ja terveysliikunnan koulutuskeskuksina.

Liikunnan koulutuskeskukset (urheiluopistot) järjestävät liikunta-alan ammatillista perus- ja lisäkoulutusta sekä vapaatavoitteista koulutusta. Suomessa on 11 valtakunnallista ja kolme alueellista liikunnan koulutuskeskusta.

Liikuntapaikkarakentamisen valtionavustuksilla on tärkeä vipuvaikutus rakentamisen investoinneille, ja joissakin kunnissa on linjattu, että rakentamishanke käynnistyy vain, jos hankkeelle saadaan valtionavustus. Väestön liikkumisen ja liikunnan edistämisen kannalta olisi tärkeää, että liikuntapaikkarakentamisen määrärahojen leikkauksia ei kohdenneta aluehallintovirastojen myöntämiin lähiliikuntapaikkahankkeisiin. Lähiliikuntapaikat ovat tärkeitä erityisesti lasten ja nuorten sekä ikääntyneiden liikkumisen ja liikunnan harrastamisen paikkoja.

UKK-instituutin tutkimusten mukaan liikkumattomuus aiheuttaa yhteiskunnalle vuosittain yli kolmen miljardin euron kustannukset. Aivan erityisen huolissaan tulee olla lasten ja nuorten vähäisestä liikkumisesta. Hallitusohjelmassa liikunnallisen elämäntavan edistäminen on nostettu ensi kertaa mittavasti Suomen tulevaisuuden kannalta ratkaistavaksi teemaksi. Urheiluun ja liikuntaan esitetyt leikkaukset eivät tue millään tavalla tätä tavoitetta.

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp Eriävä mielipide 1

Nuorisotyö

Yhtenä hallituksen leikkausten kohteena on opetus- ja kulttuuriministeriön valtionavustusten tason leikkaaminen. Nuorisotyön edistämisen valtionavustukseen esitetään miljoonan euron leikkausta. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy on huomioitu hallitusohjelmassa, mutta määrärahojen tasolla tavoitteiden saavuttaminen yhdessä mm. sosiaaliturvaan aiheutuvien leikkausten kanssa vaarantavat tavoitteet. Avustusten pienentyessä rahoitusvastuu siirtyy mm. kunnille. Vaarana on, että toiminta lakkaa tai supistuu kunnassa.

Etsivä nuorisotyö ja työpajat täydentävät sosiaalisesti kestäväällä tavalla kansallista pyrkimystä nostaa osaamis- ja koulutustasoa sekä lisätä jatkuvaa oppimista. Läheistä yhteistyötä oppilaitosten kanssa tekevä etsivä nuorisotyö tuo koulutuksen piiriin nuoria aikuisia, joiden opinnot ovat aiemmin keskeytyneet. Esimerkiksi vuonna 2022 etsivien nuorisotyöntekijöiden ohjaamista nuorista (n=20450) lähes 40 %:n kanssa oli tavoitteena koulutussiirtymän sujuvoittaminen, ja yli 95 % etsivän nuorisotyön organisaatioista (n=237) toimi yhteistyössä toisen asteen oppilaitosten kanssa (peruskoulun kanssa 92 %). Koulutuksensa keskeyttäneet opiskelijat nuoren kotikunnan etsivälle nuorisotyölle ilmoittavat ammatilliset oppilaitokset ovat merkittävin yksittäinen väylä, jonka kautta etsivä nuorisotyö tavoittaa tukea tarvitsevia nuoria (vuonna 2022 32 % kaikista ohjatuista nuorista, lähes 6500 nuorta).

Työpajat taas on todettu koulutusten järjestäjien kannalta merkittäväksi vaihtoehtoiseksi oppimisympäristöksi esimerkiksi oppivelvollisuusudistuksen yhteydessä. Laajennetun oppivelvollisuuden myötä toisella asteella työskennellään yhä enemmän opiskelijoiden perustaitojen, opiskelunvalmiuksien ja motivaation kohentamiseksi. Monelle ammatillisessa tai tutkintokoulutukseen valmentavassa (TUVA-) koulutuksessa opiskelevalle oppimisen ja kasvun tueksi kaivatut ratkaisut voivat löytyä työpajalta, missä tarjolla on pienempiä ryhmäkokoja, henkilökohtaisia valmennussuunnitelmia, luottamuksellisia keskusteluja sekä elämäntilanteen kokonaisvaltaisesti huomioivaa yksilöllistä ohjausta ja tekemällä oppimista ammatillisten tehtävien parissa, yhdessä vertaisten kanssa. Kouluttautumismahdollisuuksien alueellista saavutettavuutta tarkasteltaessa tulee huomioida, että työpajatoimintaa on Suomessa tarjolla huomattavasti kattavammin kuin oppilaitosten järjestämää koulutusta: työpaja löytyy lähes 90 %:ssa kunnista.

Panostukset pelkän perusasteen koulutuksen varassa olevien ja vaikeasti työllistyvien kohderyhmien oppimiseen ovat nyt avainasemassa, jotta yleistä osaamistasoa voidaan nostaa ja lähestyä kaikille kansalaisille yhdenvertaisesti tarjoutuvia koulutus- ja työmahdollisuuksia. On ensiarvoisen tärkeää tarjota oppilaitosten ja avoimien työmarkkinoiden ulkopuolella oleville mahdollisuuksia perustaitojen ja ammatillisten taitojen kehittämiseen yhteisöissä ja yhdessä tekemällä, jotta mahdollisuudet jatkuvaan ja elinikäiseen oppimiseen tulisivat aidosti kaikkien ulottuville.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että valtiovarainvaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

**Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp
Eriävä mielipide 1**

Helsingissä 8.11.2023

Eeva-Johanna Eloranta sd
Tuula Haatainen sd
Pia Hiltunen sd
Nasima Razmyar sd

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp Eriävä mielipide 2

Eriävä mielipide 2

Perustelut

Laadukas ja saavutettava koulutus on suomalaisten hyvinvoinnin, yhteiskuntamme vakauden, kestävän talouden ja tasa-arvon kivijalka. Suomi on nostettava takaisin koulutuksen kärkimaaksi. Vihreät pitää tärkeänä, että talouden vaatimasta tasapainotuksesta huolimatta lapsilta ja nuorilta ei leikata ja koulutukseen, nuorten hyvinvointiin, harrastuksiin ja liikkumiseen panostetaan lisää. Koulutuksen, nuorisotyön, kulttuurin ja liikunnan rahoitusta tulee kasvattaa pitkäjänteisesti ja päästä siinä pohjoismaiselle tasolle.

Orpon hallitus toteuttaa koulutussektorin ulkopuolelle useita lapsiin ja nuoriin kohdistuvia leikkauksia. On oleellista selvittää ja huomioida eri leikkausten yhteisvaikutukset ennen niiden toteuttamista.

Kuntatalous

Sivistystoimen ollessa kuntien keskeinen toimiala on oleellista, että kunnille tulee turvata riittävät taloudelliset voimavarat niiden vastuulla olevien lakisääteisten sivistyspalvelujen järjestämiseen. Asiantuntijalausunnon mukaan vuosi 2023 näyttää kuntataloudessa poikkeuksellisen vahvalta, mutta sote-uudistuksen vuoksi kuntatalouden tilaan liittyy edelleen huomattavaa vaihtelua kuntien välillä. Kuntien ja kuntayhtymien rahoituksen kehitysarvio 2024—2027 on heikentynyt viime kevään ennusteesta. Kuntasektorin investoinnit huomioiva rahoitusjäämä saadun arvion mukaan jää 2024—2027 alijäämäiseksi ja kuntien lainakanta nousee noin viidellä miljardilla eurolla. Kuntien rahoituksen alijäämäisyyden kasvaminen johtuu kuntien mittavista investoinneista, henkilöstömenojen kasvusta sekä edelliseen kehitysarvioon nähden heikentyneestä verorahoituksesta. Sote-uudistuksen jälkeen erityisesti lapsivaltaiset kunnat ovat menettämässä rahoitusta budjettiesityksen lapsibudjetoitiosion mukaan.

Perusopetus ja oppimisen tasa-arvo

Vihreät haluaa varmistaa jokaiselle lapselle laadukkaan varhaiskasvatuksen, perusopetuksen, mahdollisuuden opiskella niin pitkälle kuin rahkeet riittävät ja tarvittavan tuen koko koulutuspolun ajalle.

Perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen kehittämiseen ehdotetaan hallitusohjelmakirjausten mukaan vuoteen 2027 mennessä tukea 200 miljoonalla eurolla. Ehdotettu määrärahalisäys on erittäin tarpeellinen, muttei riittävä. Pelkästään oppimisen tuen kehittämiseen tarvittaisiin vastaava summa, samoin oppimiseröjen kuromiseen tasa-arvorahoituksella. Myös hallituksen päätös leikata kuntien valtionosuuksista on kestävä, sillä jopa 90 prosenttia niistä käytetään varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen. Valtionosuuksien indeksikorotusten leikkaaminen on käytännössä siis leikkaus opetuksesta ja varhaiskasvatuksesta, mikä vaikuttaa henkilöstön palkkaamiseen ja näin ryhmäkokojen suuruuteen.

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp Eriävä mielipide 2

Perusopetuksen oppimistulosarviointien mukaan erot oppilaiden osaamisessa valtakunnallisesti vertailtuna ovat pieniä. Sen sijaan eroja on erityisesti kaupunkien sisällä eri koulujen välillä, mikä selittyy pitkälti kunkin alueen sosioekonomisella tilanteella. Ongelman ratkaisemisessa koulutuspoliittiset toimet ovat tärkeitä, ja niiden lisäksi tarvitaan talous-, asunto- ja työllisyyspoliittisia ratkaisuja. Kaupungit ottavat vastaan myös suurimman osan kaikista maahan muuttaneista lapsista. Kotoutumisen onnistuminen ja opintojen eteneminen ovat suuria vastuita, jotka vaativat riittävät resurssit. Vahvistusta tarvitaan niin tutkintoon valmistavaan opetukseen ja valmistavaan opetukseen kuin ukrainalaislasten ja paperittomien lasten varhaiskasvatukseen ja perusopetuksen sekä toisen asteen opintojen järjestämiseen.

Oppimisen tuki

Oppimisen tuen uudistus on valmisteilla, mitä vihreät tukee lämpimästi. Annettuja tuen muotoja kullakin tuen tasolla tulee vähintäänkin selkeyttää. Tukea tulee tarjota varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle, minkä lisäksi opinto-ohjauksen vahvistamista toisen asteen koulutuksissa tarvitaan. On hyvä, että tähän osoitetaan lisärahoitusta 10 miljoonaa euroa vuonna 2024 ja 20 miljoonaa euroa vuodesta 2025 lukien. Näillä toimin helpotetaan myös nivelvaiheita ja ehkäistään opintojen keskeytymistä.

Riittävä tuki ja varhainen puuttuminen on aivan oleellista koulupolun alussa. Kaksivuotisen esiopetuskokeilun tuloksia on syytä arvioida ja pyrkiä laajentamaan vastaavaa joustavan esi- ja alkuopetuksen mahdollistavaa mallia kaikkiin Suomen kuntiin.

Tasa-arvo

Asiantuntijalausunnon mukaan koulutuksellisen tasa-arvon saavuttaminen vaatii vielä toimia: esimerkiksi oppimiserojen syytä arvioida ja erojen kaventamiseen tulee kiinnittää huomiota tasavertaisten jatko-opintomahdollisuuksien turvaamiseksi.

Kansainvälisten osaamista mittaavien tutkimusten mukaan sukupuolten väliset oppimiserot ovat Suomessa jo pitkään olleet vauraiden maiden suurimpia.

Asiantuntijalausuntojen mukaan tyttöjen ja poikien välinen ero koulumenestyksessä ei selity eroilla kognitiivisissa kyvyissä. Sen sijaan viime vuosina erot oppimistuloksissa ovat polarisoituneet heikosti osaavien ja hyvin osaavien oppilaiden välillä.

Tasa-arvotyön tavoitteiden toteutumista on mahdollista turvata myös panostamalla tasa-arvosuunnitelmien laatuun ja johdonmukaiseen toimenpanoon sekä opettajien perus- ja täydennyskoulutuksilla.

Perustaidot

Perusopetuksessa tulee vahvistaa perustaitojen osaamista ja jatkaa panostuksia, kuten lukutaito-ohjelmaa, vahvan lukutaidon kehittämiseen. Vihreät pitää perusopetuksen vähimmäistuntimäärän lisäämistä ja sille esitettyä määrärahalisäystä erittäin tarpeellisena keinona vahvistaa perustaitojen opettamisen ja oppimisen edellytyksiä. Hallitusohjelman mukaan rahoituksen lisäyksellä

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp Eriävä mielipide 2

tavoitellaan lisätunteja erityisesti alakoulun vuosiluokille luku-, kirjoitus- ja laskutaidon opettamiseen. Myönteistä on myös, että hallitus on sitoutunut oppilaiden luonnontieteellis-matemaattisten valmiuksien vahvistamiseen tähtäävän LUMA-strategian toimeenpanoon. Sen toteuttamiseen tulee suunnata riittävät resurssit. Myös tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettamisesta on erittäin hyviä tuloksia ja sitä kannattaisi laajentaa koko maahan.

Liikkuva koulu ohjelman jatkon lisäksi vihreät pitää tärkeänä kestävä koulu -ohjelman laajentamista ja ohjelmaa kehittävien järjestöjen rahoituksen turvaamista. Ympäristö- ja kestävyyskasvatus on yksi keino lisätä tietoisuutta ja ymmärrystä sekä sitouttaa ihmisiä toimimaan ympäristön kannalta kestäväillä tavoilla. Kestävä koulu -ohjelman tavoitteena on juurruttaa kestävä kehityksen tiedot, taidot ja käytännöt osaksi päiväkotien sekä peruskoulun ja toisen asteen oppilaitosten toimintakulttuuria ja tuntisisältöjä.

Toinen aste ja oppilashuolto

Lähiopetuksen riittävä määrä ammatillisessa tutkintokoulutuksessa tulee turvata opiskelijoiden tarpeiden mukaisesti. Lukion opetusryhmien koolle tulisi asettaa katto ja lukioiden rahoitusmallia korjata. Asiantuntijalausunnossa on kiinnitetty huomiota siihen, että lukiokoulutuksen rahoitukseen kohdistettujen leikkausten jatkuminen vaarantaa laadukkaan, monipuolisen ja saavutettavan lukiokoulutuksen turvaamisen.

Hyvinvointialueille siirtyneiden opiskeluhuollon palveluiden riittävyttä ja kohdentumista tulee seurata. Lasten ja nuorten pahoinvointi on tutkimusten mukaan kohonnut ja riittävät opiskeluhuollon palvelut ovat yksi matalan kynnyksen keino vastata tarpeeseen. Toimiva oppilashuolto tunnistaa myös oppimisvaikeudet ajoissa, ja tukea pystytään silloin kohdentamaan paremmin.

Nuorten hyvinvointi ja harrastukset

Orpon hallituksen leikkaukset nuorilta ovat harvinaisen lyhytnäköisiä. Vihreät eivät niitä hyväksy. Yksi tämän päivän päättäjien tärkeimmistä tehtävistä on vahvistaa nuorten hyvinvointia ja varmistaa, että yksikään nuori ei putoa kelkasta.

Vihreät ehdottaa, että hallituksen leikkaukset nuorilta perutaan ja että etsivää nuorisotyötä ja nuorten syrjäytymisen vastaista työtä pikemminkin vahvistetaan. On kestämatöntä, että esimerkiksi lastensuojelun jälkihuollon nuoret joutuisivat hallituksen esittämien veronalennusten maksajiksi tai että nuorten työllistymistä vaikeutetaan leikkaamalla tehokkaasta ammatillisesta koulutuksesta.

Vihreät pitää laaja-alaisen toimenpideohjelman laatimista nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi tarpeellisenä. Asiantuntijalausuntoihin viitaten vihreät korostaa nuorisotyöhön sekä etsivään nuorisotyöhön ja työpajatoimintaan kohdistuvien avustusten leikkausten ongelmallisuutta ja painottaa riittävien voimavarojen osoittamista nuorten omille järjestöille ja ehkäisevään nuorisotyöhön, kuten Aseman lasten toimintaan.

Talouden kiristyminen näkyy perheiden mahdollisuuksissa kustantaa lasten harrastuksia. Esimerkiksi joukkueiden myöntämiä avustuksia maksuihin on syksyn alkaessa haettu aiempaa enem-

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp Eriävä mielipide 2

män ja harrastusryhmien aloittajamäärissä on ollut laskua. Harrastusten Suomen mallia tulisikin kehittää niin, että se mahdollistaa lapsille ja nuorille mieluisan harrastuksen, jota voi jatkaa vuodesta toiseen. Sitä kautta syntyy pysyviä ystäviä ja harrastuksen syrjäytymistä ehkäisevä funktio toteutuu.

Liikunta

Asiantuntijalausunnon mukaan lapsista ja nuorista vain noin kolmannes, aikuisista neljännes ja ikäihmisistä harvempi kuin joka viides liikkuu terveytensä kannalta riittävästi. Sote-kustannusten noustessa juuri ennaltaehkäiseviin keinoihin tulisi panostaa.

Valtion talousarvioesityksessä vuodelle 2024 ehdotetaan liikuntaan ja urheiluun noin 165 miljoonaa euroa, joka on noin 10 miljoonaa euroa enemmän kuin vuoden 2023 varsinaisessa talousarviossa. Määrärahalisäys, joka on hallituskauden ajan vuosittain 20 miljoonaa euroa, kohdistuu Suomi liikkeelle -ohjelman toteuttamiseen. Vihreät pitää lisäsatsauksia kaikenikäisten liikuntaan tarpeellisina.

Samalla hallitus kuitenkin leikkaa mm. liikuntapaikkarahoituksesta, kävelyn- ja pyöräilyn edistämisestä ja suunnittelee maksuja kansallispuistoihin. Toimien kannattaisi olla johdonmukaisia ja olisi syytä harkita osan Suomi liikkeelle -ohjelman toteuttamiseen varattujen rahojen palauttamisesta liikuntapaikkarakentamisen ja järjestöjen ja seurojen tuen turvaamiseen. Talousarvioesityksessä vähennyksiä on kohdistettu liikuntapaikkarakentamiseen (-3,3 miljoonaa euroa), seuratukeen (-1,8 miljoonaa euroa), liikunnan koulutuskeskuksiin (-1,5 miljoonaa euroa) sekä liikuntajärjestöavustusten määrärahoihin (-1,3 miljoonaa euroa).

Korkeakoulut ja opiskelijoiden velkaantuminen

Koulutustasoa on nostettava ja korkeakoulujen aloituspaikkoja lisättävä. Vihreät yhtyy tavoitteen korkeakoulutettujen nuorten aikuisten määrän nostosta mahdollisimman lähelle 50 prosenttia vuoteen 2030 mennessä. Vihreät tiedostaa, että tarve olisi saavuttaa jopa 60 %:n korkeakoulutusaste pärjätäksemme kansainvälisessä kilpailussa. Asiantuntijalausunnossa todetaan, että suomalaisten osaamis- ja koulutustaso on suhteessa verrokkimaihin laskenut 2000-luvulla dramaattisesti, ja maassamme on OECD-maiden suurin pula korkeakoulutetuista työntekijöistä.

Uusien aloituspaikkojen tulisi kohdentua etenkin aloille, joissa on suuri työvoimapula, ja alueille, joilla asuu paljon nuoria opiskelupaikkaa hakevia. Uudet aloituspaikat tulee myös rahoittaa täysimääräisesti, ettei koulutuksen laatu vaarannu.

Budjetissa korkeakoulujen aloituspaikkamäärien lisäämiseen ehdotetaan 11,7 miljoonaa euroa vuodelle 2024, josta vain 1,68 miljoonaa euroa yliopistojen aloituspaikkoihin. Lisäys ei ole riittävä asetetun koulutusastetavoitteen saavuttamiseksi ja sitä tulisi korottaa.

Tulevaisuudessa rahoitusta olisi löydyttävä ammattikorkeakoulujen lisäksi myös yliopistotason tutkintokoulutukseen, sillä osaajapulaa on sekä julkisella että yksityisellä sektorilla myös maistereista. Aloituspaikkojen määrää olisi kasvatettava erityisesti Uudenmaalla, sillä alueella on paitsi pulaa työvoimasta myös suhteessa liian vähän aloituspaikkoja.

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp Eriävä mielipide 2

Osaajapula yliopistokoulutuksen saaneista ammattilaisista on moninainen. Kasvatuksessa ja koulutuksessa pulaa on erityisesti varhaiskasvatuksen opettajista ja erityisopettajista. Sote-puolella pulaa on muun muassa sosiaalityöntekijöistä, psykologeista, yleis-, erikois- ja hammaslääkäreistä sekä puheterapeuteista.

Erityistä huolta vihreät kantaa varhaiskasvatuksen opettajien riittävyydestä. Varhaiskasvatuksen yksi merkittävimmistä laadun tekijöistä on koulutettu ja motivoitunut henkilöstö, siitä on huolehdittava. Aloituspaiikkojen kohdentuessa pääasiassa ammattikorkeakouluihin varhaiskasvatuksen opettajien riittävää koulutusmäärää ei pystytä turvaamaan. Vihreät kohdentaisi tähän riittävän rahoituksen.

Vihreät pitää tärkeänä, että yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen valtion rahoituksen määräytymiseen sovelletaan lainsäädännön mukaista indeksikorotussäännöstä eikä toimintamenoihin kohdisteta korkeakouluindeksien leikkausta tai jäädytystä. Tämä luo vakautta korkeakoulujen rahoitukseen. Vihreät ei kannata, että yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen avoimen koulutustarjonnan säädelyjä enimmäismaksuja tullaan nostamaan. Sen sijaan avoimen korkeakoulun pääsy tulisi jatkossa mahdollistaa yhä useammalle ilman koulutuspaikkaa jääneelle. Vihreät ei kannata myöskään ulkomaisten opiskelijoiden maksuja/maksujen korottamista. Suunnan tulisi päinvastoin olla useamman ulkomaisen opiskelijan saaminen Suomeen.

Ammattikorkeakoulujen perusrahoitusta leikataan yhteensä 16 miljoonalla eurolla vuonna 2024. Leikkaussumma nousee portaittain ja on hallituskauden lopussa noin 30 miljoonaa vuodessa. Leikkauksista erityisen kipeä on sote-harjoittelukorvausten siirtymisen perusteella tehty 12 miljoonan euron leikkaus ammattikorkeakoulujen perusrahoitukseen. Ammattikorkeakoulujen sote-harjoittelumaksujen 12 milj. euron leikkaus vähentää sote-alan opiskelupaikkoja. Vihreät jättäisivikin summan myös ammattikorkeakoulujen puolelle.

Aloituspaiikkojen lisäämiseen kohdennettu 10 miljoonan euron lisärahoitus ei helpota ammattikorkeakoulujen taloudellista asemaa riittävästi. Aloituspaiikkarahoituksella pakotetaan ammattikorkeakoulut pitämään aloituspaiikkojen perustaso (ml. edellisen kauden määräaikaaisella lisärahoituksella lisätyt paikat) nykyisellään, vaikka leikkausten takia resurssit vähenevät.

Ammattikorkeakoulujen aseman tekee äärimmäisen ahtaaksi taustalla olevat monen hallituskauden aikana tehdyt valtavat leikkaukset ja indeksijäädytykset. Kehitystä kuvaa, että ammattikorkeakoulujen tutkinnon hinta on laskenut lähes puolella viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Vihreät kantaa suurta huolta opiskelijoiden velkaantumisesta ja toimeentulosta. Hallitus vaikeuttaa opiskelijoiden tilannetta leikkaamalla asumistuesta ja jäädyttämällä etuuksien indeksitarkistukset. Vihreät korottaisi opintorahaa 50 eurolla ensi vuodelle, vähentäisi opintotuen lainapainotteisuutta ja toteuttaisi opintorahan indeksikorotukset.

Aikuiskoulutustuki

Vihreät ei lakkauttaisi aikuiskoulutustukea, vaan uudistaisi sitä vastaamaan paremmin työelämän osaamistarpeisiin. Vihreiden mallissa aikuiskoulutustuki mahdollistaisi nykyistä paremmin tutkinnon osien ja täydennyskoulutusten suorittamisen työn ohella. Lisäksi vihreät suuntaisi tu-

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp Eriävä mielipide 2

kea heille, joiden työhistoria tai koulutustausta on puutteellinen tai työmarkkina-asema muuten hauras

TKI-rahoitus

On hienoa, että parlamentaarisesti neuvotellun TKI-rahoitusratkaisun tasosta pidetään kiinni. Suomen tavoitteena on nostaa tutkimus- ja kehittämismenot 4 prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen vuoteen 2030 mennessä. Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnalla on ratkaiseva merkitys tuottavuuden kasvussa, elinkeinoelämän uudistumisessa ja hyvinvoinnin luomisessa.

Kasvua ei synny ilman panostuksia tutkimus-, kehitys ja innovaatiotoimintaan. Puolueet ovat sopineet TKI-tiekartasta, jossa TKI-investointeja kasvatetaan neljään prosenttiin bruttokansantuotteesta vuoteen 2030 mennessä. Tämä vaatii merkittävää lisärahoitusta julkiselta sektorilta, mutta vähintään kaksi kolmannesta kasvusta pitäisi saada yksityiseltä sektorilta.

Julkisen sektorin tulee suunnata TKI-varoja sinne, minne yksityiset eivät sijoita, etupäässä perustutkimukseen. Muuten vaarana on, että TKI-tuet muodostuvat tehottomiksi, markkinoita vääriltä taviksi ja laiskistaviksi tuiksi, joista ei hyödy kukaan.

Valitettavasti hallitus ei rahoituksen allokoinnissa noudata parlamentarisessa työryhmässä saatutua tasapainoa. TKI-rahoitusta tulisi suunnata vielä vahvemmin perustutkimukseen, sillä innovaatioita ei synny ilman vahvaa perustutkimusta ja pohjatyötä. Lisäksi tärkeää olisi tunnistaa, ettei huippututkimusta synny ilman huippututkimusta — tästäkin syystä kansainvälisten opiskelijoiden ja tutkimukseen houkutteluun sekä koulutuspaikkojen lisäämiseen tarvittaisiin akuutisti panostuksia. Ilman näitä panostukset tutkimukseen, innovaatioihin ja kehitykseen jäävät ontoiksi.

Vapaa sivistystyö

Hallituksen esityksessä prosenttiosuudeltaan yhdet suurimmat säästöt kohdentuvat vapaaseen sivistystyöhön. Vihreät ei hyväksy tätäkään koulutusleikkausta.

Esityksessä kohdennetaan 20,5 miljoonan euron säästöt vapaan sivistystyön oppilaitoksiin, jotka järjestävät koulutusta kaikille suomalaisille. Rahoituksen vähennys olisi noin 12 % vapaan sivistystyön kokonaisrahoituksesta. Vapaan sivistystyön rahoitusta on vähennetty jo kolmeen otteeseen viimeisen 15 vuoden aikana. Näiden aiempina vuosina tehtyjen leikkausten heikentävä vaikutus rahoitukseen on ollut jo noin 18 %. Aiemmista leikkauksista tehtiin aikanaan pysyviä. Leikkaukset johtaisivat koulutusten määrän vähenemiseen, osallistumismaksujen korotuksiin sekä muihin toiminnan sopeutuksiin.

Leikkausten rinnalla talousarviossa ehdotetaan lisärahoitusta kansanopistojen oppivelvollisuus-koulutukseen, mikä on hyvä linjaus. Kansanopistoilla on hyvä mahdollisuus vahvistaa kotoutumista ja koulutuksen resurssit myös kotouttamisajan ylittäneiden osalta pitäisi turvata. Kannatettavaa olisi myös työ- ja elinkeinoministeriön alaisuuteen harkitun kotiäitien kotoutumiskoulutuksen siirto opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuuteen ja osaksi Vapaan sivistystyön jo olemassa olevaa, osaavaa ja jatkuvuuden turvaavaa koulutussisältöä.

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp Eriävä mielipide 2

Vapaa sivistystyö myös mahdollistaa avointen korkeakouluopintojen aloittamista usealla paikkakunnalla, missä korkeakoulutarjontaa ei muuten olisi. Se vahvistaa esimerkiksi ikäihmisten liikumista, torjuu yksinäisyyttä ja vahvistaa yhteisöllisyyttä. Esitetyt leikkaukset on kumottava.

Kulttuuriala

Taide ja kulttuuri ovat keskeinen osa suomalaista yhteiskuntaa. Taiteen ja kulttuurin ilmiselvän ja kiistämättömän itseisarvon lisäksi niillä on myös mittavia positiivisia kerrannaisvaikutuksia terveyteen ja hyvinvointiin, talouteen, työllisyyteen ja verotuloihin sekä yhteiskunnalliseen vakauteen ja osallisuuteen. Taiteeseen ja kulttuuriin investoiminen kannattaa ja tuottaa moninkertaisesti hyötyä suhteessa siihen sijoitettuihin varoihin.

Kannamme suurta huolta kulttuurialan supistuvista resursseista. Valitettavasti kulttuurin osalta hallitus ei ole noudattanut neuvoteltua parlamentaarista sopua, vaan leikkaus kasvaa vielä neljällä miljoonalla. Asiantuntijalausunnoissa on kerrottu suoraan, että kulttuuri- ja taidealan toimintojen ylläpitäminen vaikeutuu esitettyjen kulttuuriin kohdistettavien valtionavustusleikkausten ja leikkausten vuoksi. Ala ei ole vielä toipunut korona-ajan suluista ja tarvitsisi positiivista panostusta. Vaikka leikkaukset kulttuurilta ovat euromääräisesti pieniä, niiden vaikutus kulttuurialan toimintaedellytyksiin on suuri. Taiteen ja kulttuurin elinvoimaa ei turvata tai saavutettavuutta paranneta ilman riittäviä määrärahoja.

Ala on hyvin työllistävä ja ihmisten hyvinvointia vahvistava. Suomalaisen kulttuuripolitiikan pitkä linja on ollut pitää huolta kulttuurin saatavuudesta ja saavutettavuudesta. Kulttuuri kuuluu kaikille ja edistää yhteiskunnallista tasa-arvoa ja yhteenkuuluvuudentunnetta, jos kaikilla on tosiasiallinen mahdollisuus päästä osallistumaan yhteiseen kulttuurielämään, varallisuuden ja asuinpaikan estämättä.

Vihreät torppaisivat kulttuurin leikkaukset. Leikkausten sijaan kulttuuriin pitäisi panostaa lisäämällä taiteilija-apurahoja ja käynnistämällä taitelijapalkkakokeilu. Näyttelypalkkiomallia laajentamalla yksityisiin gallerioihin, suuntaamalla kulttuurin tukea harvaan asutulle maaseudulle ja perustamalla riskirahasto taide- ja kulttuurifestivaaleille parannettaisiin kulttuurin toimintaedellytyksiä ja saavutettavuutta.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 8.11.2023

Inka Hopsu vihr

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp
Eriävä mielipide 3

Eriävä mielipide 3

Perustelut

Keskustan sivistysvaliokuntaryhmä perustaa arvionsa valtion talousarviosta vuodelle 2024 hallitusohjelmakirjauksiin sekä arvioon siitä, saavatko hallitusohjelmassa annetut lupaukset katetta vuoden 2024 talousarvioesityksessä sekä julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024—2027.

Koulutus on ihmisen tärkein pääoma, varhaiskasvatuksesta aina korkeakouluihin ja elinikäiseen oppimiseen saakka. Mahdollisuus laadukkaaseen ja tasa-arvoisesti saavutettavaan koulutukseen kuuluu kaikille kodin varallisuudesta tai postinumerosta riippumatta. Opetuksen ja tutkimuksen lisäksi koulutuksella ja sen saavutettavuudella on tärkeä merkitys alueiden yritystoiminnalle, työllisyydelle ja elinvoimalle koko Suomessa.

Suomalainen peruskoulu on ollut menestystarina. Se on tasa-arvoistanut lasten ja nuorten lähtökohtia elämälle ja tukenut kotien kasvatustyötä. Peruskoulu on myös luonut vahvaa pohjaa Suomen menestykselle kansakuntana. Maamme kouluissa kaikki ei ole kuitenkaan kunnossa. Oppimistulokset ovat laskeneet. Koulutus periytyy yhä vahvasti 2020-luvun Suomessa. Erot koulujen välillä kasvavat. Nuorten aikuisten koulutustaso on laskenut. Jotkut voivat kouluissa huonosti.

On arvioitava, missä peruskoulu on onnistunut ja missä on parannettavaa. Tämän pohjalta on otettava korjausaskleet eteen- ja tarvittaessa myös taaksepäin. Hyvä koulu ja koulutus voivat ratkaista oikean suunnan loppuelämälle.

Peruskouluja ja niiden opetusta ei saa päästää eriytymään. Koulupudokkuutta pitää ehkäistä ajoissa. Kodin ja koulun yhteistyötä on yhä kehitettävä. Lasten ja nuorten hyvinvointia pitää tukea laaja-alaisesti ja moniammatillisesti. Kasvatuksen ja opetuksen ammattilaisten osaamista tunnistaa varhaisessa vaiheessa lasten ja nuorten ongelmia pitää vahvistaa.

Koulukiusaamisesta ja -väkivallasta on tehtävä loppu. Kiusaamisen ehkäisyn ohjelmien käyttö ja toimivuus pitää varmistaa kaikissa oppilaitoksissa. Opetuksen sisällöissä pitää vahvistaa tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppimista.

Opettajille on annettava mahdollisuus perustehtävänsä hyvään hoitamiseen. Kouluihin tarvitaan työrauhaa jatkuvien uudistusten sijaan.

Ikäluokkien pieneneminen luo haasteita koulutuksen palveluverkolle. On kuitenkin löydettävä ratkaisuja, joilla inhimillisestä pääomasta ja tasa-arvoisista koulutusmahdollisuuksista huolehditaan koko maassa. Erityisesti pitää kiinnittää huomiota koulutuksen nivelvaiheisiin sekä koulutuksen perustehtävään — sivistykseen.

Petteri Orpon hallituksen vuoden 2024 talousarviosuunnitelmassa peruskoulun tasa-arvotyölle, luonnontieteellisten aineiden tuntilisäykselle ja opiskelijahuollolle kohdentuu 200 miljoonan euron tukirahoitus, mutta samaan aikaan kunnilta indeksileikkauksen myötä tippuu valtionosuusrahoitus. Myös vapaan sivistystyön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön valtionavustusleikkauk-

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp Eriävä mielipide 3

set osuvat kuntien sivistystyöhön. Sinänsä hyviin tavoitteisiin pyrkivän hallituksen keinot kokonaisuutena ajavat kunnat byrokraattisiin hankehakuihin sekä tulojen laskun myötä toiminnan supistamiseen. Valtionrahoituksen olisi tarkoituksenmukaisempaa kohdistua kuntien perusrahoitukseen, jotta kunnat voisivat käyttää resurssinsa lakisääteiseen tekemiseen hankehakujen sijaan.

Vapaa sivistystyö

Hallitus on lyhytnäköisesti leikkaamassa ammattikorkeakouluilta, kesäyliopistoilta, kansanopistoilta ja muilta vapaan sivistystyön toimijoilta. Samaan lyhytnäköiseen leikkauslistaan kuuluu aikuiskoulutustuki.

Työelämän muuttuessa on tärkeää antaa mahdollisuus kouluttautua uuteen työhön tai päivittää osaamistaan. Kansanopistojen ja kesäyliopistojen tarjonta on mahdollistanut monelle alan vaihdon sekä työssä tarvittavan osaamisen vahvistamisen. Opiskelusta on aina hyötyä, teki sitä sitten oman osaamisensa kehittämiseksi tai sivistääkseen itseään.

Vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat monilla paikkakunnilla ainoita paikkoja, joissa on opintotarjontaa kohtuullisen etäisyyden päässä saavutettavissa. Leikkaukset iskevät ikävällä tavalla pienten kuntien pieniin oppilaitoksiin ja vähentävät asukkaiden mahdollisuuksia kouluttautua.

Opintorahan tasoa nostettava, leikkaukset peruttava

Petteri Orpon hallituksen leikkaukset kohdistuvat kokonaisarvioinnissa erityisesti nuoriin ja opiskelijoihin. Opintoraha on suora tuki opiskelijoille, ja sivistysvaliokunnassa kuullut asiantuntijat pitävät opintorahaa hyvänä kannustimena opiskelijoiden opintojen edistämiseksi. Suomalaisten opiskelijoiden valmistuminen tapahtuu suhteessa myöhemmin kuin muiden OECD-maiden opiskelijoiden. Hallituksen suunnittelema opintorahan indeksijäädytys on ristiriidassa tavoitteiden kanssa.

Opintorahan indeksileikkauksen perumisella ja opintorahan maltillisella nostolla tuemme opiskelijoiden valmistumista ja suomalaisten osaamisen vahvistamista. Opiskelijoilla tulee olla mahdollisuus keskittyä opiskeluun ja valmistua tavoiteajassa.

Etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta

Petteri Orpon hallitusohjelmassa haluttiin panostaa nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn. Tämä tavoite ei toteudu, kun haavoittuvimmassa asemassa olevien nuorten palveluista leikataan. Tämä vaarantaa laadukkaan palvelun järjestämisen ja jättäisi tuhansia nuoria palveluiden ulkopuolelle.

Etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta ovat tehneet hyvää työtä jo pitkään erityisesti syrjäytymisvaarassa olevien tai jo syrjäytyneiden nuorten kohdalla. Hallituksen leikkaukset iskevät kipeästi hyvin toimivaan malliin ja käytäntöihin ja johtaisivat nuorten ulkopuolisuuden ja yksinäisyyden lisääntymiseen, työllisyyden heikentymiseen, mielenterveysongelmien lisääntymiseen ja syrjäytymisen kasvuun. Nuorten siirtyminen muiden palveluiden piiriin aiheuttaa lisäkuluja työllisyysdenhoitoon sekä sosiaali- ja terveystalouteen. Yhteiskunnalle ei koituisi tavoiteltuja säästöjä.

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp
Eriävä mielipide 3

Pahimmillaan nuori putoaa kokonaan avun ulkopuolelle, ja sen hinta olisi niin inhimillisesti kuin taloudellisestikin liian kova.

Liikunta

Hallituksen tavoitteena on saada kaikenikäiset suomalaiset liikkeelle. Voimme varmasti kaikki yhtyä tähän tärkeään tavoitteeseen. Tästä johtuen emme voi hyväksyä vuoden 2024 talousarvioesityksessä liikuntaan kohdistettuja leikkauksia liikuntapaikkarakentamiseen (-3,3 miljoonaa euroa), seuratukeen (-1,8 miljoonaa euroa), liikunnan koulutuskeskuksiin (-1,5 miljoonaa euroa) sekä liikuntajärjestöavustusten määrärahoihin (-1,3 miljoonaa euroa). Hallitus on varannut erilliseen Suomi liikkeelle -ohjelmaan talousarviossa 20 milj. euroa. Esitämme lausuntoon, että Suomi liikkeelle ohjelman rahoituksesta paikataan edellä mainitut liikuntaan esitetyt säästöt.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 8.11.2023

Hanna Kosonen kesk
Markku Siponen kesk

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp
Eriävä mielipide 4

Eriävä mielipide 4

Perustelut

Yleistä

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla niin kasvatus- ja koulutuspolitiikassa kuin kulttuuri, liikunta- ja nuorisopolitiikassakin on edelleen vahva tarve koronan jälkihoidolle. Lapsen oikeuksien asiantuntijat ovat todenneet, että korona-ajalla on ollut sellaisia vaikutuksia lasten ja nuorten hyvinvointiin, että meidän on varauduttava pitkään kriisin jälkihoitoon. Riittävä yhteiskunnallisten kriisien jälkihoito on tärkeää myös koulutukselliselle tasa-arvolle ja koulutus- ja osaamistason nostolle.

Erityisen merkittävässä asemassa koronan jälkihoidossa ja muuhun eriarvoisuuden kasvuun vastaamisessa ovat paitsi sosiaali- ja terveyspalvelut myös kasvatus- ja koulutuspalvelut sekä nuorisotyö ja järjestöjen tekemä työ sekä kaikenlaisista taustoista tulevien niin lasten kuin aikuistenkin saatavilla olevat kulttuuri- ja liikuntapalvelut. Lasten ja nuorten koulutuksen tasa-arvoa heikentävät myös lastensuojelun jälkihuollon sekä ammatillisen kuntoutuksen heikentäminen.

Koronakriisi vaikutti lapsiin ja nuoriin eri tavalla ja kasasi ongelmia samoihin perheisiin. Nyt ei ole aika kasvattaa eriarvoisuutta, mutta opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle vaikuttavat myös esimerkiksi sosiaali- ja työttömyysturvaan tehtävät heikennykset, sillä niillä on vaikutuksia myös lasten ja nuorten hyvinvointiin sekä mahdollisuuteen kouluttautua läpi elämän. Elinikäistä oppimista vaikeuttavat lisäksi vapaaseen sivistystyöhön tehtävät leikkaukset ja aikuiskoulutustuen lakkauttaminen.

Myös lasten ja nuorten rikoksiin puututaan tehokkaimmin riittävällä lastensuojelun ja nuorisotyön resurssoinnilla sekä kodin ja koulun yhteistyöllä sekä eriarvoisuuteen puuttamalla. Myös tämän vuoksi etsivän nuorisotyön ja työpajatoiminnan riittävä rahoitus on turvattava. Lisäksi on varmistettava, että lasten ja nuorten palvelut toimivat yli hallinnon rajojen, jotta kukaan ei tipu yhteiskunnan turvaverkkojen läpi. Kaikkien haavoittuvammassa asemassa oleviin lapsiin ja nuoriin kohdistuvat leikkaukset estävät osaltaan myös ylisukupolviseen huono-osaisuuteen puuttamisen.

Osaamis- ja koulutustaso eivät nouse ilman korkeakoulujen riittävää perusrahoitusta. Perustutkimukseen panostaminen on olennaista opetuksen laadun ja kehittymisen kannalta nopeasti muuttuvassa ajassa.

Vapaa sivistystyö

Budjetin valtionosuusleikkaukset kohdistuvat erityisesti vapaaseen sivistystyöhön. Vapaan sivistystyön valtionosuuksia leikataan 20,5 miljoonaa euroa, jos vertaa vuoden 2023 talousarvioon, mikä on valtava isku vapaan sivistystyön oppilaitoksille.

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp Eriävä mielipide 4

Vapaa sivistystyö on tärkeä osa suomalaista koulutusjärjestelmää. Sillä on erilaisia oppilaitosmuotoja, eli kansalaisopistoja, kansanopistoja, kesäyliopistoja, opintokeskuksia ja liikunnan koulutuskeskuksia.

Rahoituksen vähenemistä ei ole mahdollista paikata osallistujamaksuilla, sillä näin suurten korotusten jälkeen monilla ei olisi enää varaa osallistua koulutukseen. Maksut ovat jo nyt erityisesti pienituloisille kynnyksellä osallistua kursseille. Maksujen korottaminen olisi myös vahvasti vapaan sivistystyön perusajatuksen vastaista, sillä sen tarkoitus on edistää koulutuksen alueellista saavutettavuutta ja yhdenvertaisuutta. Valtion tuki on oleellinen tekijä siinä, että vapaan sivistystyön oppilaitokset pystyvät tarjoamaan edullisempia kursseja kuin yksityiset verrokkit. Koulutusleikkaukset vaikuttaisivat pahiten pienten kuntien vapaan sivistystyön oppilaitoksiin.

Vapaan sivistystyön oppilaitoksissa opiskeli vuonna 2021 yli 1,1 miljoonaa opiskelijaa. Kurssit ovat suosittuja, sisällöltään monipuolisia ja pystyvät vastaamaan kattavasti erilaisissa elämäntilanteissa olevien ihmisten tarpeisiin. Lain mukaan vapaan sivistystyön tarkoituksena on järjestää elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta tukevaa koulutusta.

Vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat Suomen suurimpia aikuiskoulutuksen toimijoita. Ne ovat merkittäviä toimijoita elinikäisen oppimisen mahdollistamisessa koko Suomessa. Kuitenkin myös lapset ja nuoret ovat vapaan sivistystyön piirissä. Esimerkiksi urheiluopistoilla on noin 1,4 miljoonaa asiakaskäyntiä vuodessa. Näistä noin 740 000 on lasten ja nuorten.

Hallituksen vapaan sivistystyön koulutusleikkaukset kohdistuvat siis kaikkiin ikäluokkiin ja hyvin erilaisissa elämäntilanteissa oleviin ihmisiin, niin lapsiin, työssäkäyviin, työttömiin ja eläkeläisiin. Elinikäisen oppimisen ja sen yhdenvertaisuuden kannalta on olennaista, että vapaan sivistystyön oppilaitokset tavoittavat tällä hetkellä hyvin muitakin kuin korkeakoulutettuja.

Vapaan sivistystyön oppilaitokset ylläpitävät ihmisten toimintakykyä, mielenterveyttä sekä ehkäisevät syrjäytymistä. Aikuiskoulutuksen merkitys kasvaa koko ajan, kun työelämä muuttuu kiihtyvään tahtiin. Vapaan sivistystyön oppilaitosten kursseilla moni saa muun muassa tärkeitä uusia taitoja muuttuvaan työelämään ja sen vaatimuksiin vastaamiseksi. Oppilaitokset pystyvät tarjoamaan joustavia koulutuspolkuja niin työssäkäyville kuin työttömillekin hyvin kustannustehokkaasti. Eläkeläisille vapaan sivistystyön tarjontaan osallistuminen ylläpitää toimintakykyä, osallisuutta ja hyvinvointia ja näin vähentää myös sosiaali- ja terveystalouden kysyntää. Vapaan sivistystyön oppilaitokset ja niiden riittävät resurssit ovat siis myös tärkeä osa työllisyyspolitiikkaa ja hyvinvoinnin edistämistä.

Vapaan sivistystyön oppilaitoksilla on merkittävä rooli myös maahanmuuttajien kotouttamisessa. Koulutus on esimerkiksi kielikoulutusta sekä muuta työelämävalmiuksiin liittyvää koulutusta. Vapaan sivistystyön oppilaitoksissa maahanmuuttajilla on myös hyvät mahdollisuudet tutustua muihin ihmisiin, mikä auttaa kotoutumisessa.

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp Eriävä mielipide 4

Aikuiskoulutustuen lakkauttaminen

Vapaaseen sivistystyöhön kohdistuvien leikkausten lisäksi elinikäistä oppimista vaikeuttaa oleellisesti aikuiskoulutustuen lakkauttaminen 1.8.2024.

Aikuiskoulutustuen lakkauttaminen uhkaa pahentaa työvoimapulaa sosiaali- ja terveyspalveluissa sekä kasvatus- ja koulutusosalalla. Sosiaali- ja terveyspalveluissa esimerkiksi lähihoitajat koulutautuvat aikuiskoulutustuella sairaanhoitajiksi, ja kasvatus- ja koulutusosalalla aikuiskoulutustuella kouluttaudutaan esimerkiksi varhaiskasvatuksen opettajiksi ja erityisopettajiksi. Työllisyysrahaan tilastojen mukaan toiselta alalta sosiaali- ja terveysalalle kouluttautui aikuiskoulutustuella vuonna 2022 6 364 ihmistä ja alan sisällä jatkokoulutusta tuella hankki 3 572 ihmistä. Aikuiskoulutustuen lakkauttaminen vie siis pelkästään sosiaali- ja terveysalalla noin 10 000 ihmisen mahdollisuudet kouluttautua työvoimapulasta kärsiville aloille ja jatkokouluttautumiseen alan sisällä.

Näillä aloilla palkkataso on sellainen, että ei ole realismia ajatella, että ihmiset voisivat koulutautua lisää omalla rahallaan tai ottaa lainaa tätä varten.

Aikuiskoulutustuen lakkauttamista perustellaan esimerkiksi sillä, että sitä käyttävät paljon korkeakouluopiskelijat eikä se kohdennu näin oikein. Sosiaali- ja terveysalan sekä kasvatus- ja koulutusalan tilanne kertoo kuitenkin, että aikuiskoulutustuki kohdentuu myös työvoimapulasta kärsiville aloille ja sen lakkauttaminen pahentaa tilannetta näillä aloilla. Sen sijaan, että vaikeutetaan kenenkään opiskelua, olisikin purettava esteitä niiltä, jotka eivät opiskele. Esimerkiksi työikäisten oppimisvaikeuksien nykyistä parempi tunnistaminen sekä työikäisten vahvempi oppimisen tuki ovat elinikäisen oppimisen esteiden purkamisen sekä nykyistä yhdenvertaisemmin kohdentuvien opiskelumahdollisuuksien kannalta tärkeitä.

Korkeakoulujen aloituspaikkojen riittävä rahoitus

Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmassa luvataan, että hallitus sitoutuu lisäämään korkeakoulujen aloituspaikkoja. Hallitusohjelman mukaan uusia aloituspaikkoja suunnataan erityisesti kasvukeskuksiin ja sinne, missä aloituspaikkojen määrä suhteessa nuoriin on alhainen, sekä aloille ja alueille, joilla ennakoidaan merkittävää työvoimapulaa.

Hallitus on sitoutunut esimerkiksi varhaiskasvatuksen opettajien aloituspaikkojen lisäämiseen yliopistoissa. Hallitusohjelman mukaan joka vuosi on koulutettava vähintään 1 400 uutta varhaiskasvatuksen opettajaa molempien kansalliskielten tarpeet huomioiden. Lisäksi hallitusohjelmassa luvataan muun muassa lisätä sosiaali- ja terveyspalveluiden henkilöstön aloituspaikkoja molemmilla kansalliskielillä koulutuksen laadusta huolehtien erityisesti aloilla ja alueilla, joilla on suurin työvoimapula. Nämä ovat hyviä tavoitteita eri alojen osaajapulan ratkaisemiseksi ja koulutustason nostamiseksi.

Syksyn 2023 budjettiriihessä hallitus päätti kohdentaa korkeakoulujen aloituspaikkojen lisäämiseen 11,7 miljoonaa euroa vuonna 2024. Koko hallituskauden rahoitus on 41 miljoonaa euroa. Rahoitus on täysin riittämätön, jos hallitusohjelman tavoitteet aloituspaikkojen kasvattamisesta

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp Eriävä mielipide 4

aiotaan saavuttaa. Jos aloituspaikkoja ei kompensoida korkeakouluille täysmääräisesti, kyseessä on koulutusleikkaus.

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene on arvioinut, että ammattikorkeakoulujen perusrahoitukseen on tehtävä 20 miljoonan euron kertakorotus, jotta aloituspaikkamääriä voidaan pitää nykyisellä tasolla myös tulevan neljän vuoden aikana.

Myös yliopistot tarvitsevat perusrahoituksen vahvistamista, jotta nuorten ikäluokkien koulutustason nosto onnistuu. Koulutuksen laadun näkökulmasta on ongelmallista, että tutkinnon hinta on pudonnut viimeisen 10 vuoden aikana yli 20 prosenttia. Yliopistojen rehtorineuvosto Unifi on arvioinut, että aloituspaikkakohtainen kustannus on keskimäärin 10 000 euroa opiskelijaa kohden ja usean koulutusalan kohdalla vielä huomattavasti korkeampi.

Aloituspaikkoja tarvitaan niin paljon lisää, että opiskelijamääriä ei voi nostaa pelkkiä aloituspaikkakohtaisia marginaalikustannuksia lisäämällä. Tavoitteen saavuttamiseksi tarvitaan myös pitkäjänteinen rahoitussuunnitelma.

Hallitus leikkasi sote-harjoittelukorvausten siirtoon perustuvat 12 miljoonaa euroa ammattikorkeakoulujen perusrahoituksesta. Vastaavalla summalla koulutettaisiin noin 450 uutta osaajaa sosiaali- ja terveysalalle. Hallituksen koko lisärahoitus aloituspaikkojen lisäämiseksi pitäisi siis antaa ammattikorkeakouluille, jotta edes tämän leikkauksen vaikutukset pystytään kompensimaan.

Hallituksen lisärahoitus on kuitenkin tarkoitettu riittämään myös esimerkiksi varhaiskasvatuksen opettajakoulutuksen aloituspaikkojen lisäämiseen yliopistoissa. Lisäksi hallitusohjelmassa on aloituspaikkojen suuntaamisessa luvattu huomioida myös vienti- ja teollisuusmaakuntien tarpeet.

TKI-rahoitus

Hallitus on sitoutunut toteuttamaan parlamentaarisen TKI-työryhmän ehdotukset siitä, kuinka Suomen tutkimus- ja kehittämismenot nostetaan neljään prosenttiin bruttokansantuotteesta vuoteen 2030 mennessä. Hallitus ei kuitenkaan noudata parlamentaarista sopua siitä, kuinka rahoitus kohdennetaan. Rahoitusta suunnataan yrityksille, kun taas pitkäjänteinen tieteellinen tutkimus jää liian vähälle. TKI-rahoituksen lisäyksissä onkin panostettava nykyistä enemmän korkeakoulujen perusrahoitukseen sekä perustutkimukseen. Vuoden 2024 budjettiesitys ei varsinaisesti lupaa nostaa yliopistojen perusrahoitusta, vaikka hallitusohjelmassa luvataan huolehtia korkeakoulujen perusrahoituksesta. Myös julkisen rahoituksen vaikuttavuus on suurin, kun se kohdistetaan perustutkimukseen.

TKI-rahoituksen on edistettävä sitä, että tutkijat voivat keskittyä tutkimustyöhön jatkuvan rahoituksen hakemisen sijaan. Tämä on tärkeää myös tieteen laadun ja vaikuttavuuden kannalta. Vapaan tutkimuksen osuus suomalaisessa tutkimuksessa on kansainvälisesti katsoen pieni. Tieteen itseisarvosta kiinni pitäminen on tärkeä periaate tutkimuksen ja opetuksen laaja-alaisuudelle ja kehitykselle.

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp Eriävä mielipide 4

Lisäksi TKI-toiminnan kannalta on olennaista vastata osaajapulaan ja tohtorien kouluttamiseen. Vuonna 2024 käynnistyy tohtorikoulutuspilotti, jolla tohtorikoulutusta kehitetään. Tohtorikoulutuspilotti ei kuitenkaan pysty saavuttamaan hyviä tavoitteitaan ilman riittävää rahoitusta, mutta talousarvioesityksen panostukset ovat asiantuntijoiden mukaan täysin riittämättömiä.

Opintotuki ja opiskelijoiden toimeentulo

Hallitusohjelman mukaan perusturvaetuuksien määriin ei tehdä 2024—2027 indeksitarkistuksia, joten myös opintorahan euromäärät jäädytetään vuoden 2023 tasolle sekä asumistuen ehtoja kiristetään. Nämä vähentävät merkittävästi opiskelijoiden käytettävissä olevia tuloja.

Opintotukijärjestelmää tulisi kehittää opintorahapainotteisen mallin pohjalta ja antaa kaikenlaisista taustoista tuleville opiskelijoille mahdollisuus keskittyä opintoihin jatkuvan toimeentulosta huolehtimisen sijaan. Tällä hetkellä moni opiskelija elää köyhyysrajan alla. Opiskelijat ovat ainoa ryhmä, jonka oletetaan ottavan esimerkiksi ruuan ostamiseen ja sähkölaskun maksamiseen lainaa.

Hallitus kasvattaa opintotuen lainapainotteisuutta, mikä tulee todennäköisesti lisäämään opiskelun aikaista työssäkäyntiä ja toiselta asteelta valmistuvien nuorten pitämien välivuosien määrää. Tämä pidentää opiskeluaikoja entisestään. Opintolainan nostaminen ei ole houkuttelevaa tilanteessa, jossa valmistumisen jälkeinen työllistyminen ja pankkilainojen tulevaisuuden korkotaso ovat hyvin epävarmoja. Suuret opintolainat vaikeuttavat myös esimerkiksi asuntolainan saamista, jos taloudellista tukea ei saa muualta. Tämä kiihdyttää eriarvoistumista ja varallisuuseroja.

Tutkimusten perusteella tiedämme, että lainan nostamisen halukkuus riippuu opiskelijan sosioekonomisesta taustasta. Lainan ottaminen on isompi riski niille, joilta puuttuvat taloudelliset turvaverkot. Kaikki korkeakoulutetut eivät myöskään valmistu hyväpalkkaisille aloille. Etenkin naisvaltaisten alojen palkkataso laahaa edelleen pahasti jäljessä, jos mietitään palkan suhdetta koulutustasoon. Opintotuen lainapainotteisuus ja jo opiskeluaajan voimakas velkaantuminen eivät myöskään houkuttele opiskelemaan niille aloille, joilla on valtava työvoimapula, kuten varhaiskasvatukseen ja sosiaali- ja terveysalalle.

Opintolainan lainapainotteisuuden lisääminen kiihdyttää entisestään opiskelijoiden velkaantumista. Vuoden 2017 jälkeen opintolainakanta on kaksinkertaistunut. Lisäksi opintotuen ostovoima on heikentynyt noin 100 eurolla. Tilannetta pahentavat voimakkaasti viime aikoina nousseet elinkustannukset ja korot. Monella on valmistuessaan niin isot opintolainat, että se voi vaikuttaa esimerkiksi asuntolainan saamiseen.

Korkeakoulutus periytyy edelleen Suomessa, ja opintotuen lainapainotteisuuden kasvattaminen todennäköisesti syventää kehitystä. Näin korkeakoulutukseen osallistuminen eriarvoistuu entisestään.

Opiskelijoiden mielenterveysongelmat ovat hälyttävän yleisiä. Opintotukeen on viime vuosien aikana tehty lukuisia muutoksia, joiden vaikutukset tulisi arvioida kunnolla. Mielenterveyskriisiä ei voida ratkaista pelkästään mielenterveyspalveluita lisäämällä, vaan on puututtava myös mielenterveysongelmien yhteiskunnallisiin syihin, kuten epävarmaan ja heikkoon toimeentuloon.

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp Eriävä mielipide 4

Opiskelijoiden toimeentuloa ja mielenterveyttä vahvistetaan opintorahaa korottamalla, ei heidän velkaantumistaan kiihdyttämällä.

Kansainväliset opiskelijat

EU- ja ETA-maiden ulkopuolisten opiskelijoiden täyskatteellinen lukuvuosimaksu tulee yliopistojen arvioiden mukaan vaikuttamaan negatiivisesti kansainvälisten opiskelijoiden määrään. Ei ole siis realistista odottaa, että osaajien määrä kasvaisi. Täyskatteellinen lukuvuosimaksu on myös suomalaisen koulutuspolitiikan punaisen langan, eli koulutuksellisen tasa-arvon, vastainen. Päätös tulee kaventamaan erityisesti pienituloisista taustoista tulevien kansainvälisten opiskelijoiden mahdollisuutta opiskella Suomessa.

Myöskään TKI-tavoitteet eivät toteudu ilman kansainvälisiä osaajia.

Kulttuuri

Korona iski eri kulttuurin toimijoihin eri tavalla. Kulttuuriala toipuu kuitenkin edelleen koronasta, ja tämä tulee jatkumaan pitkään. Vaikka ala tarvitsee edelleen koronan jälkihoitoa, hallitus kohdistaa kulttuurin valtionavustuksiin vuodelle 2024 neljän miljoonan leikkaukset. Tämä on merkittävä poikkeama parlamentaarisesti vuonna 2022 sovitusta rahoitustasosta. Leikkaukset kohdennetaan esimerkiksi kuntien ja alueellisen kulttuuritoiminnan kehittämiseen, seurantalajien korjausavustuksiin sekä ystävyysseurojen avustuksiin.

Luovat alat pysyvät elinvoimaisina ja monipuolisina vain, jos niiden saavutettavuudesta huolehditaan. Tämä koskee niin kulttuurin kokijoita kuin sen tekijöitäkin. Työttömyysturvan leikkaukset vaikuttavat siihen, minkälaisista taustoista tulevilla ja elämäntilanteissa olevilla on mahdollisuus tehdä töitä kulttuurialalla.

Moni kulttuurialan työntekijä tekee töitä lyhyissä työsuhteissa freelancereina, itsensä työllistäjänä ja apurahojen turvin. Ala on monin paikoin sellainen, että kokoaikaista ja vakituista työtä ei yksinkertaisesti ole ja työpätkien välissä on pakko elää työttömyysturvan varassa.

Hallitus aikoo tuplata työssäoloehdon puolesta vuodesta vuoteen, joka kolahtaa monen pätkätöitä tekevän kulttuurialan työntekijän ansiopäivärahojen saamisen mahdollisuuksiin. Samaan aikaan vakituisen työpaikan saamista vaikeutetaan, kun perusteettomat, jopa vuoden mittaiset työsuhteet sallitaan ja henkilöstöperustaista irtisanomista helpotetaan. Myös hallituksen tavoite työssäoloehdon euroistamisesta heikentää luovien alojen ansiosidonnaista. Lisäksi työttömyysturvan suojaosan ja lapsikorotusten poistaminen heikentävät kulttuurialan työntekijöiden asemaa.

Liikunta

Hallitusohjelmassa on paljon toimenpiteitä, joiden tavoitteena on liikunnan lisääminen kaikissa ikäryhmissä. Hallitusohjelmaan on kirjattu poikkihallinnollinen Suomi liikkeelle -ohjelma, jonka toimeenpanoon on vuoden 2024 budjetissa varattu 20 miljoonaa euroa. Samanaikaisesti kuitenkin valtion liikuntatoimen perustoiminnan määrärahat laskevat vuoden 2024 budjetissa, ja hallituskauden edetessä määrärahat laskevat askel askeleelta yhä enemmän.

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2023 vp Eriävä mielipide 4

Liikuntamahdollisuuksien alueellisen tasa-arvon ja kaikenlaisista taustoista tulevien liikunnallisen elämäntavan edistämisen kannalta on ristiriitaista, että liikunnan järjestötoiminnasta, liikuntapaikkarakentamisesta, seuratoiminnasta sekä liikunnan koulutuskeskusten rahoituksesta leikataan. Nämä ovat juuri sellaisia kohteita, jotka ovat tärkeitä matalan kynnyksen liikuntaharrastuksille koko maassa.

Nuoret

Etsivää nuorisotyötä tehdään valtaosassa Suomen kuntia, ja sen kautta tavoitetaan esimerkiksi nuoria, jotka ovat keskeyttäneet opintonsa tai vaarassa muuten tippua yhteiskunnan tukiverkostoista. Etsivä nuorisotyö auttaa nuoria itsenäistymisessä ja tarvittavan tuen ja palveluiden saamisessa. Monet nuoret tarvitsevat apua elämänhallintaan sekä työmarkkinoille ja koulutukseen pääsyyn. Etsivä nuorisotyö on siis merkittävä toimija syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tavoittamisessa ja auttamisessa. Etsivällä nuorisotyöllä on merkittävä rooli myös nuorten mielenterveysongelmien ratkaisemisessa, koska nuoret pääsevät sen kautta avun piiriin.

Työpajatoimintaa järjestetään noin 90 prosentissa Suomen kunnista, ja se on yleensä kunnan, järjestöjen tai säätiöiden järjestämää. Kuntouttava työtoiminta, työkokeilu, palkkatuettu työ ja sosiaalinen kuntoutus ovat yleisimpiä palveluita työpajoilla. Työpajatoiminnalla on merkittävä rooli nuorten arjen vahvistajana, jatkopolkujen löytymisessä ja nuorten työllistymisessä. Oppivelvollisuutta voi suorittaa myös työpajatoiminnassa. Tämä ei onnistu ilman riittäviä resursseja.

Etsivän nuorisotyön ja työpajatoiminnan rahoitukseen vaikuttavat valtion budjetissa 2024 viime vuosien koronarahojen päättymisen. Tämä tiukentaa tilannetta niin paljon, että esimerkiksi etsivä nuorisotyö voi päättyä useissa kunnissa. Etsivän nuorisotyön ja työpajatoiminnan riittävä rahoitus on tärkeää myös korona-aikana merkittävän osan lapsuudestaan ja nuoruudestaan eläneiden hyvinvoinnin parantamisessa. Nuorten hyvinvointi eriytyy voimakkaasti ja etsivällä nuorisotyöllä ja työpajatoiminnalla on merkittävä rooli tämän ilmiön pysäyttämiseksi. Koronan jälkihoito tulee jatkumaan lasten ja nuorten kohdalla vielä pitkään, ja siihen on osoitettava riittävät resurssit.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän,

että momentille 29.10.31 lisätään 21 000 000 euroa vapaan sivistystyön oppilaitosten rahoitukseen ja momentille 29.91.51 lisätään 9 000 000 euroa etsivän nuorisotyön ja työpajatoiminnan rahoitukseen ja

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 8.11.2023

Veronika Honkasalo vas